

Dorpskerk Haren, 800 jaar!

Hervormde Gemeente Haren - Onnen

Inhoud

2 Van de redactie

3 Voorwoord

Historie

4 Een kerk voor iedereen

7 Een huis voor God en voor de mensen

9 Dorpskerk Haren in turbulente tijden

11 Lied Reinier Kleijer

12 De achthonderdjarige vertelt...

15 De Harense kerkstichting

18 Het Hinsz-orgel: een prachtinstrument

19 Hoe komt de Dorpskerk aan zijn namen?

20 De toren vertelt

22 Een ballade en een verhaal over de Harense kerkklok

Gebruikers

25 Concerten in de 800-jarige Dorpskerk

26 Kerkwachten zijn eigenlijk gastheren en -dames

27 Gesprek onder de gewelven

28 Welkom in de Dorpskerk

30 Welk kerkgenootschap huist hier?

32 Een levenslange band met deze kerk

33 Herinneringen aan koster Eitens

34 Akoestiek van een concertzaal

Betekenis

35 Dopen, rouwen en trouwen in de Dorpskerk

38 Column Henk Boomker

39 Kerkbezoek maar dan anders

40 De Dorpskerk is een beetje van mij, omdat..

41 Column Huub van 't Hek

Nieuwe generaties

42 Mag ik terugkomen?

43 Jeugd in de Dorpskerk

44 Kerk te midden van kerken

49 Een lied van verwondering

51 Niet alleen op zondag

52 Dorpskerk in Harense huizen

54 Agenda

55 Colofon en sponsors

Van de redactie

Al 800 jaar is de Dorpskerk een herkenbaar middelpunt van Haren en al heel lang een thuis voor de Hervormde Gemeente Haren-Onnen. Maar ook vele anderen vinden er ruimte om te vieren of te rouwen, een kaarsje aan te steken of tot rust te komen. Ook zijn er concerten, lezingen en tentoonstellingen en komt Sint-Nicolaas er jaarlijks op bezoek.

Niet alleen het kerkgebouw jubileert, ook vieren we het 250-jarig bestaan van het Hinsz-orgel.

Redenen genoeg om deze bijzondere jubilea niet ongemerkt voorbij te laten gaan. Vanaf december 2020 is een kleine redactie onder leiding van Hein Bloemink actief geweest om dit blad van inhoud te voorzien. Naast de historie van de kerk vertellen gebruikers, waaronder Sinterklaas, hun verhaal. Het jubileum wordt gevierd in samenwerking met alle Harense kerken, in dit blad presenteren zij zich.

De artikelen zijn op persoonlijke titel geschreven, auteurs hebben de vrijheid gekregen om hun eigen verhaal te schrijven. Het heeft een rijke verzameling van zeer diverse artikelen en gezichtspunten opgeleverd.

De Dorpskerk wordt ook Nicolaas- of Nicolai-kerk genoemd. In dit magazine staat de naam Dorpskerk voor al deze namen.

Alle 26 schrijvers die vrijwillig een bijdrage hebben geleverd worden hartelijk bedankt. Ook zijn we veel dank verschuldigd aan de vrijwilligers die het blad huis-aan-huis in de voormalige gemeente Haren hebben bezorgd.

Tot slot willen we de sponsors bedanken - in de eerste plaats wethouder Philip Broeksma van de Gemeente Groningen - die het drukken van dit blad mogelijk hebben gemaakt.

De redactie wenst u veel leesplezier,

Hein Bloemink
Roelof Rabbers
Rolf van der Woude

Voorwoord

Al acht eeuwen lang is de Dorpskerk het middelpunt van Haren. Inwoners en bezoekers komen er om de deels romaanse, deels romanogotische kerk te bewonderen; om hun geloof te belijden; of voor kunst, cultuur, wetenschap en zelfs folklore. Het is een godshuis en een huiskamer ineen, waarbij de kerk de dorpse maat van Haren markeert.

Een gebouw dat zo oud is, heeft veel te vertellen. Zo zijn er even vaak afgebrande als opnieuw opgebouwde torens net als andere verbouwingen en toevoegingen, zoals de preekstoel en het orgel. Er liggen grafzerken van vijf eeuwen oud onder de kansel. Ingesneden familiewapens in een herenbank herinneren waarschijnlijk aan het huwelijk van mijn verre voorganger Scato Gockinga, in 1706.

Er gaan ook verhalen rond over de kerk waarvan niet duidelijk is of ze waar zijn, maar die het verdienen om verteld te worden. Zo wil de overlevering dat Bommen Berend de kerktoren gebruikte als uitkijkpost bij de belegering van Groningen in 1672. Men zegt dat de Groningers hem toen een bord met zuurkool uit de handen hebben geschoten en dat dat de reden is dat zuurkool met spek in Haren nog steeds 'oorlog' genoemd wordt.

In deze glossy zult u lezen waarom de kerk voor veel Harenaars (en anderen) zo'n belangrijke rol speelt en welke herinneringen en verhalen de kerk bij hen naar boven brengt. Voor jong en oud van alle gezindten blijkt de Dorpskerk een plek die het waard is om te bezoeken en te behouden.

Koen Schuiling

Burgemeester

Een kerk voor iedereen

In grote sprongen door de geschiedenis van onze Dorpskerk

Door Rolf van der Woude

De kerk in het midden

‘Laat de kerk in het midden staan’, zeggen we wel eens tegen iemand. Daarmee bedoelen we dat diegene de zaak niet op de spits moet drijven. Er moet ruimte blijven voor andere meningen. Ook in de kerk. Die is er voor iedereen. In andere talen heet het: ‘Laat de kerk in het dorp staan’. Erg wetenschappelijk is het waarschijnlijk niet, maar een dorp zonder een kerk in het midden is geen dorp. En Haren heeft die Dorpskerk al achthonderd jaar. Al vóór die tijd was de plaats waar nu de Dorpskerk staat vermoedelijk een heilige plek.

De Dorpskerk was er oorspronkelijk voor iedereen. In de tijd voor de Reformatie had deze St. Nicolaaskerk geen mededingers in het geloof. Haren zal ongetwijfeld herbergen en tapperijen hebben gekend. Maar daar was voornamelijk het mannelijke deel van de bevolking te vinden. De kerk was er voor iedereen: oud en jong, man en vrouw, van hoog tot laag. In die tijd geloofde heel het dorp in God en wat er in de Bijbel stond. Iedereen ging naar de katholieke kerk, want katholiek betekent in heel gewoon Nederlands ‘algemeen’. Een kerk voor iedereen – hoeveel duizenden mensen hebben de kerk in al die jaren al wel niet bezocht. Waar waren ze naar op zoek? Velen zochten troost – en vonden die hopelijk – in

de woorden van het Evangelie, de verhalen over het leven en sterven van Jezus Christus, zoals die verbeeld werden in de rituelen, de psalmen en liederen die werden gezongen en het orgelspel. De eerste stap in de Dorpskerk maakte iedereen als baby. Alle kinderen werden nu eenmaal ge-

doopt. Dan sprenkelde de priester wat water op het hoofdje van het kind en zegende die. Dan hoorde je bij de kerk.

Het was vanzelfsprekend dat de ouders hun kinderen meenamen naar de kerkelijke vieringen. Elke dag werd er de mis opgedragen en 's zondags was er de uitgebreide hoogmis. Op latere leeftijd leerde ieder kind de belangrijkste zaken van het christendom. Belangrijke teksten zoals De Tien Geboden en Het Onze Vader kende bijna iedereen uit het hoofd. Kinderen van een jaar of tien deden hun communie en kregen het vormsel. Dan was je om zo te zeggen ‘volleerd’ kerklid.

Trouwen deed iedereen in de Dorpskerk. Vele op hun mooiste uitgedoste jongelieden, hebben in de Nicolaaskerk het jawoord gezegd. Anders dan nu, was de kerk alle dagen open voor de gelovigen. Dorpsgenoten konden er bidden of mediteren. Voor wie meende een zonde te hebben begaan, stond de priester, kapelaan of andere geestelijke klaar. In de biechtstoel, zodat niemand anders er weet van had, deed iemand dan zijn biecht. De geestelijke mocht dan de zondaar vergeven, al moest die wel boete doen.

De meeste Harenaars gingen regelmatig naar de kerk en zeker met

Pasen. Dan werd de kruisiging, dood en opstanding van Christus gevierd. Het was het hoogtepunt van het kerkelijke jaar.

Alles moet anders

Ongeveer vijfhonderd jaar geleden begon het te rommelen in de kerk. Alles moest anders heette het – of met een moeilijk woord – er diende te worden ‘gereformeerd’. Vandaar het begrip Reformatie. Protestanten werden ze genoemd, want zij protesteerden tegen alle poespas die naar hun mening langzamerhand de kerk binnengeslopen was. Van het hoofd van de kerk – de paus, die in Rome zetelde – moesten ze helemaal niets hebben. Dat alles moest de kerk uit, zeiden ze. Alleen de Bijbel telde nog, want alleen daarin lag het Evangelie verborgen. De rest leidde alleen maar af.

De Reformatie ging ook aan Haren niet voorbij. Het was rond 1600 toen de machthebbers de priesters met hun prachtige gewaden, hun plechtig uitgesproken Kerklatin en met zorg uitgevoerde rituelen weg-

stuurden. De heilige voorwerpen, zoals het altaar, lieten ze weghalen. De wanden van de kerk met de boeiende muurschilderingen over het christelijk geloof kregen een dikke, witte kalklaag over zich heen.

De Gereformeerde Kerk

Op de fraai gesneden preekstoel van de Gereformeerde Kerk – zo noemde men zich voortaan – stond in het vervolg een in een sober zwart geklede dominee. Op de kansel lag een grote Bijbel als teken dat dát de bron was van het Evangelie. Veel bleef hetzelfde, maar ook veel veranderde. De Harense kinderen werden nog altijd gedoopt. Later gingen ze naar de catechisatie, waar de dominee hun vertelde uit de Bijbel. Wanneer je volwassen werd deden verreweg de meeste Harenaars belijdenis. Dan liet je in de kerk voor alle toehoorders weten dat je bij de kerk wilde horen. Daarna mocht je meedoen aan het avondmaal, dat vier keer per jaar werd gevierd. De gemeenteleden die belijdenis hadden

gedaan liepen dan naar het koor waar een de avondmaalstafel was neergezet. Aan de zuidkant van de tafel kreeg men een stukje brood, aan de noordkant een slokje wijn. Pas veel later werd de ‘Hollandse viering’ ingevoerd, waarbij de gemeente aan tafels plaatsnam. Bij het avondmaal dacht de gemeente aan de maaltijd die Christus vlak voor zijn sterven met zijn twaalf discipelen – leerlingen – had gebruikt. Voor de protestantse Harenaars was dit naast de doop het belangrijkste ritueel.

Kerkesprake

We moeten de Harenaars niet al te vroom voorstellen. De kerk stond in het centrum van de dorpsgemeenschap. Daar kwam iedereen samen en daar hoorde je de nieuwtjes van dichtbij en uit de omgeving. Kerkesprake heette dat. Kranten, radio, televisie en internet waren er immers niet. Vaak werden op de kerkdeur allerlei mededelingen geplaatst: waar dit keer markt was, welke landerijen er werden verpacht, waar en wanneer er veilin-

27 juni 2021, koffiedrinken na de kerkdienst, het mag alleen buiten!

gen en boeldagen werden gehouden. Vaak werden dergelijke mededelingen van de preekstoel voorgelezen. Maar alleen na afloop van de kerkdienst. Was men bang dat de gemeenteleden na de wereldse mededelingen nog weinig trek in het geestelijk voedsel hadden? En alleen de dominee mocht de afkondigingen van de overheid doen en niet de koster. Want alleen de predikant straalde genoeg autoriteit uit.

Dorpskerk

Lang bleef de Nicolaaskerk dé Dorpskerk, want de overgrote meerderheid van de inwoners ging van de rooms-katholieke over naar de gereformeerde kerk. Toch bleef de kerk veel minder het ontmoetingspunt, wat zij vroeger was. Doordeweeks was zij niet altijd meer open. Op christelijke feestdagen als Kerst, Pasen, Hemelvaart en Pinksteren was er uiteraard dienst. Doordeweeks werd er 's woensdags en soms op vrijdag ook een kerkdienst gehouden. In de diensten op woensdag of vrijdag

werden vaak de kinderen gedoopt. Ook waren die populair als trouwdiensten. Kon men daarna feestvieren in de herberg.

De overheid steunde de Gereformeerde Kerk. Wie niet lid was van die kerk was letterlijk een tweedetrangsburger. Toch bleef er een kleine kern van rooms-katholieke gelovigen bestaan. Zij mochten hun geloof niet in het openbaar belijden. Dat gold ook voor een kleine groep protestanten, die de doopsgezinden werden genoemd. Zij kregen die naam omdat zij niet wilden dat hun kinderen als baby werden gedoopt, die wisten immers nergens van. Wanneer iemand volwassen was moest hij of zij zelf kiezen voor de doop. Hoewel het kleine groepen bleven, hebben ze tot op vandaag hun plaats in de dorpsgemeenschap behouden.

Kerk en staat

Rond 1800 veranderde er veel. Kerk en staat werden gescheiden. De overheid mocht de Gereformeerde Kerk niet meer 'voortrekken', eenvoudig gezegd.

Iedere burger, welk geloof hij of zij ook beleed, was nu gelijk. De kerk werd nu de Nederlandse Hervormde Kerk genoemd. Maar in die kerk ontstonden heftige discussies en verhitte debatten over het geloof. Van tijd tot tijd verlieten dorpsgenoten de Dorpskerk. Zij stichtten vaak eigen kerken. Zo kreeg de Dorpskerk steeds meer 'concurrentie', al klinkt dat niet erg eerbiedig. De Gerechtkerk en het Witte Kerkje zijn daar de meest zichtbare voorbeelden van. Maar wie goed rondkijkt ziet dat in Haren nog meer kerken en geloofsgemeenschappen een plek hebben gevonden.

In de loop van de tijd deed de kerk als instituut en als plaats om het geloof te beleven en te belijden er voor veel Harenaars steeds minder toe. Voor velen heeft de Dorpskerk alleen nog historische of culturele waarde. Hopelijk kan dit veranderen en kan de kerk weer het dorpsontmoetingspunt – in vele betekenissen – van het dorp worden. Leest u daarom zeker de bijdrage van dominee Oosterdijk.

Nicolai- of Dorpskerk, een huis voor God en voor de mensen

Een boek over de Dorpskerk en haar bewoners door de eeuwen heen

Een voorproefje van het boek over de Dorpskerk

Door Rudolf Oosterdijk (predikant van de Dorpskerk van 1997-2021)

In het jaar 2000 begonnen we met de zomeropenstelling van de Dorpskerk. Op alle zaterdagen in juli en augustus en in de eerste helft van september stond 's middags de kerkdeur open voor wie maar binnen wilde komen kijken. En de bezoekers stroomden toe.

Velen kenden de Dorpskerk al en zochten een moment van bezinning. Zelfs bezoekers van ver kwamen, omdat zij ooit in de kerk gedoopt waren of er hun huwelijk lieten inzegenen. Een verrassend groot deel van de bezoekers woonde een leven lang in Haren, maar waren nog nooit binnen geweest. Voor hen was de Dorpskerk een belangrijk merkteken in het dorp maar een gesloten gebouw. Het onverwachte succes van de openstelling was voor Hein Bloemink, redacteur van *Haren de Krant* aanleiding om mij te interviewen. We spraken elkaar in de consistoriekamer. Na wat heen en weer gepraat kwam de hamvraag: "Van wie is nu eigenlijk de Dorpskerk?". Ik heb toen geantwoord: "De Hervormde Gemeente Haren-Onnen is de eigenares van de kerk en voor het gebouw verantwoordelijk. Maar de kerk is met de geschiedenis van Haren verweven; daarom hebben de inwoners van het dorp er recht op dat de deur zo veel mogelijk voor hen open staat". Na het gesprek bleef ik nadenken over deze

vraag. De Dorpskerk is - het woord zegt het al - een kerk. Dat is voor iedereen die een voet over de drempel zet duidelijk. De kerk openstellen betekent dan ook meer dan alleen de deur openzetten. Het is ook aan de bezoeker een welkom gevoel willen geven in een gebouw dat 'kerk' is. Om die redenen gingen we de vrijwilligers die door hun aanwezigheid de openstelling mogelijk maken toerusten om 'kerkwacht' te zijn. Wij wilden graag dat zij niet alleen historische bijzonderheden zouden kunnen vertellen maar ook de betekenis van het gebouw duidelijk konden maken.

De grote deskundige van de Noordelijke kerkarchitectuur Regnerus Steensma (1937-2012) heeft voor het eerst de uitdrukking 'vroomheid in hout en steen' gebruikt. Hij bedoelde daarmee dat in een kerk als de Dorpskerk de vloeren, de muren, de gewelven, het gebinte en het meubilair uitdrukking zijn van het geloof van de bouwers en de gebruikers. Met de architectuur drukten zij hun vertrouwen uit in de God over wie in de Bijbel en in andere geschriften uit de kerkgeschiedenis wordt verteld. Wie over de Dorpskerk vertelt, heeft het daarom altijd over het geloof van de bouwers en van de generaties die later in deze ruimte hebben geleefd en geloofd. Van 2000 tot 2019 heb ik met een zekere regel-

maat voor de kerkwachten lezingen gehouden over verschillende aspecten van de bouw en het interieur van de Dorpskerk. Daarbij was de wisselwerking met het geloof van de mensen in een bepaalde tijd steeds mijn uitgangspunt. Overigens, dan hebben we het niet alleen over het verre verleden. Tot in onze tijd zijn er veranderingen aan de Dorpskerk tot stand gebracht en zijn er zaken aan het interieur toegevoegd. We hebben het over een levende geschiedenis die tot op de dag van vandaag doorgaat!

Deze lezingen - tien in getal - worden nu bewerkt en van voetnoten voorzien. Zij zullen de hoofdstukken vormen van een nieuw boek: *De Dorpskerk, een huis voor God en voor de mensen, een boek over de Dorpskerk en haar bewoners door de eeuwen heen*. Dat boek bespreekt dus niet zozeer de

bouwgeschiedenis van de kerk. Over dat onderwerp zijn al verschillende uitgaven verschenen. Ik heb geprobeerd voortdurend de relatie te leggen met de geloofsgemeenschap van de desbetreffende tijd. In dat verband komen de eigenaardigheden van de Dorpskerk ter sprake. Ik geef u een voorproefje van de inhoud.

De Dorpskerk lijkt uit twee aparte ruimtes te bestaan: het zogenaamde schip tegen de toren en het koor aan de oostkant. De twee ruimtes zijn gescheiden door een gemetselde boog. Wat betekent die boog? Als je goed kijkt, zie je niet één boog maar twee bogen

tegen elkaar aan. Waarom is dat ooit zo gemaakt en wat zegt dat over de betekenis van die twee aparte ruimtes in de kerk?

Nog altijd komt er iedere zondag in de Dorpskerk een gemeente bij elkaar om te luisteren, te bidden, te zingen en te vieren. Ook tal van andere activiteiten hebben in de Dorpskerk een plek: min of meer formele gelegenheden als concerten, lezingen en de jaarlijkse vier mei herdenking. Maar ook een informele gelegenheid als de ontvangst van de kinderen van Haren door Sinterklaas vindt er plaats. De goedheiligman zit op zijn troon in

de naar hem genoemde kerk, terwijl de kinderen om hem heen spelen, zingen, pepernoten eten en cadeautjes uitpakken.

Zoals gezegd: ieder is hier welkom. De ruimte laat het allemaal geduldig toe. Maar die ruimte is niet neutraal. Hoog tegen de westwand blinkt het orgelfront als permanente herinnering dat dit een plek is waar de lof Gods gezongen wordt. En boven alle gewoel beneden torent de preekstoel als verwijzing dat het Woord van God hier het eerste en het laatste woord is.

Dorpskerk Haren in turbulente tijden

Hoe de kerk fier overeind bleef ondanks strijd in een veranderende wereld

Door Gerard van den Broek

Over de stichting en bouw van de Dorpskerk is veel onzeker. Er zijn geen geschreven bronnen. Slechts hier en daar is een verwijzing te vinden. Onderzoeken hebben nooit de gewenste duidelijkheid gegeven en deze duidelijkheid zal waarschijnlijk ook nooit worden verkregen.

Wat we wel weten is dat de kerk in het begin van de 13de eeuw is gebouwd ter vervanging van vermoedelijk een houten kerkje uit eerdere jaren. In de eerste tijd na de kerstening van het Noorden, die rond 800 plaatsvond, werden de kerkjes uit hout en later ook uit tufsteen opgetrokken. De kloostermoppen moesten nog worden uitgevonden.

De 13de eeuw was een tijd waarin het kerkelijk leven bloeide en het is dan ook niet verwonderlijk dat in deze jaren de huidige kerk werd gebouwd. In de hele omgeving verzezen kerken of kerkjes. Denk maar aan de Heilige Bartholomeuskerk in Noordlaren, de Sint Gangulfuskerk in Eelde/Paterswolde, de Sint Bonifatiuskerk in Vries en de kerk in Zuidlaren waar de naam van de patroonheilige is verloren gegaan. Eigenlijk kun je stellen dat langs de hele Hondsrugroute in deze jaren kerken werden gebouwd. Na de Reformatie verloren de kerken hun oorspronkelijke naam en kregen veelal de weinig originele, maar voorstelbare naam Dorpskerk.

Klooster Yesse

De 13de eeuw is ook de tijd dat er veel kloosters werden gesticht. In onze omgeving zijn vooral bekend het klooster van Aduard en het klooster van Yesse. Het klooster van Aduard werd gesticht door Cisterciënzer monniken en groeide uit tot een van de grootste en bekendste kloosters van Noordwest-Europa, beroemd om zijn bibliotheek, die jammerlijk tijdens de Reformatie verloren is gegaan, en zijn humanistische school waar de beroemde geleerden Rudolf Agricola en Wessel Gansfort, van wie de namen onverbrekkelijk verbonden zijn met de latere stichting van de Universiteit van Groningen, samen kwamen in de humanistisch geïnspireerde Aduarder Kring. Het

klooster van Yesse, gesticht onder auspiciën van de monniken van Aduard, was een klooster voor dames van aanzienlijke komaf. Meisjes van gegoede stand genoten daar onderwijs. De bezittingen van het klooster strekten zich geleidelijk door aankoop en schenkingen uit over een groot gebied. Naast de landerijen direct in de omgeving, zoals in Essen, Haren en Helpman, kwam in de loop der jaren het land in het stroomdal van de Hunze tot voorbij Engelbert in eigendom van het klooster.

Wilden de nonnen bouwen?

Haren – de naam betekent waarschijnlijk 'hoogte' – was een bloeiend dorp. Het lag op de Hondsrug aan de doorgaande route naar de stad. Het was naar alle waarschijn-

Dorpskerk, ca 1855. Collectie Groninger Archieven (1536_6811_15)

lijkheid bevolkt door ambachtslieden, schippers, kooplieden en boeren. Dat de kerk vernoemd werd naar de Heilige Nicolaas, is dan ook niet verwonderlijk omdat deze de beschermheer was van deze beroepen. De stichting van het klooster van Yesse heeft vermoedelijk in belangrijke mate bijgedragen tot de bouw van de huidige kerk. De geringe afstand tussen het klooster en de kerk maakte het de nonnen mogelijk naar de kerk te wandelen en de erediensten bij te wonen. Het is dan ook heel wel mogelijk dat de bouw van de kerk een initiatief was van de nonnen van het klooster Yesse. Het kerkgebouw zelf is oorspronkelijk opgetrokken in de romanogotische bouwstijl, in de tijd dat de romaanse bouwstijl geleidelijk plaats maakte voor de gotische, zoals bij veel kerken in het noorden te zien is. Een prachtig voorbeeld van deze stijlverandering is de Petrus en Pauluskerk in Loppersum.

Veranderend gebouw

De kerk was veel kleiner dan nu. Het schip van de kerk is het oudste deel; een aantal jaren later werd het koor eraan toegevoegd evenals de toren, die overigens herhaaldelijk afgebrand is en opnieuw opgebouwd. Het interieur van de kerk moet naar gebruikelijk was, rijkelijk versierd zijn geweest met beelden en muurschilderingen die veelal Bijbelse taferelen of episodes uit de levens van heiligen uitbeeldden. Veel herinneringen aan het 'Rijke Roomse leven' werden tijdens de Reformatie verwijderd of onder een kalklaag verborgen. De rijke beschilderingen hadden een functie. De meeste mensen waren ongeletterd en de beelden en versieringen dienden om de eenvoudigen uit te leggen wat zij moesten geloven. "Zij zijn de boeken van de onwetenden", zegt Johan Huizinga in zijn boek *Herfstij der Middeleeuwen*.

De kerk beheerste vrijwel het hele leven van de middeleeuwen. De kerkgang stond centraal. De erediensten waren veelvuldig en enigszins overdadig in onze ogen. Geboorte, huwelijk en dood waren door het sacrament onderdeel van het goddelijk mysterie. In de erediensten werd men begeleid door duizend zegeningen en ceremonies.

Klokken met een boodschap

Het gebeier van de kerkklokken was vrijwel de hele dag in de wijde omtrek hoorbaar. Zij verbanden het boze. Het Godshuis was de vesting van God op aarde. Het bood veiligheid, vrede en vreugde. De wereld en de natuur zaten vol verschrikkingen. Honger, pest, overstromingen en oorlogen toonden aan dat de machten van het kwade overal verborgen lagen. Alleen het geloof was hiertegen opgewassen en dit verklaart ook de vele processies en bedevaarten naar plaatsen waar mirakels hadden plaats gehad. Bekend is de legende van het beeld van Maria van Yesse, waar op een nacht Jezus de kroon van zijn moeder op zijn eigen hoofd heeft geplaatst en de legende van Hilghestede (heilige plaats) – het gebouw staat nog steeds – in Helpman. In 1482 werd uit het klooster van Aduard door een dief een aantal heilige voorwerpen gestolen, waaronder hosties en kelken. De dief begroef zijn buit op de plaats waar nu Hilghestede staat. De dief werd aangehouden en de buit teruggevonden. Volgens de overlevering hebben zich op die plaats, nadat de hosties opnieuw waren gewijd, wonderen voltrokken en zo

Plafondschildering Petrus en Pauluskerk Loppersum

werd Hilghestede een bedevaartsplaats. Opmerkelijk is dat tot in de 19de eeuw dit het eindpunt was van de jaarlijkse processie van weeskinderen.

Corruptie en verval

Maar.....tijden veranderden. De oude kerk werd geteisterd door corruptie en verval. Nieuwe theologische denkbbeelden vonden ingang en hier in het Noorden kwam onder invloed van de humanistische school van Aduard een verandering van denken tot stand die zich geleidelijk uitbreidde en werd getolereerd. Priesters predikten de leer van Luther. De komst van de Spaanse legers onder leiding van Alva vertraagde het veranderingsproces. De orthodoxie werd weer hersteld, maar het was uitstel van executie. Met de verovering van Groningen door prins Maurits en graaf Willem Lodewijk en de Reductie in 1594 kwam er een eind aan het Rooms-Katholicisme en was de Reformatie een feit. De H.Nicolaaskerk werd Dorpskerk en de dominee nam de plaats in van de pastoor. Het interieur van de kerk onderging een reusachtige verandering. Alle herinneringen aan de rooms-katholieke erediensten werden uitgewist. De kansel werd centraal gesteld om het Woord te verkondigen.

Acht eeuwen hebben hier geklonken

Lied bij de viering van het 800-jarig bestaan van de Nicolai-kerk (Dorpskerk) te Haren

*Melodie: Lied 601 Liedboek (Zingen en bidden in huis en kerk)
(Licht dat ons aanstoot in de morgen)*

1. Acht eeuwen hebben hier geklonken
woorden van vrede, liefd' en recht,
er is gebeden en gezongen
en zijn de Schriften uitgelegd.
Hier is verdriet en pijn en woede
en blijdschap jegens God verwoord
in het geloof dat die gevoelens
door Hem gezien zijn en gehoord.
2. Hier heeft het Woord van God geklonken
als taal en teken in de tijd,
er is gelezen en gezongen
van vrijheid en gerechtigheid.
Er is geworsteld en gestreden
om kwalijk menselijk gelijk.
Die wonden schrijven tot op heden
tot schande van Gods Koninkrijk.
3. Hier kunnen wij elkander vinden
als mensen naar Gods beeltenis,
beseffend: wij zijn Zijn beminden
door wie Hij in ons midden is.
Hier wordt de Heil'ge Geest ervaren
die mensen aan elkaar verbindt:
Dat wij ons niet blind moeten staren
op wat de ander anders vindt.
4. Wij zingen – hoe wij ook verschillen –
vandaag de lofzang eensgezind
het lied dat opklinkt uit de stilte:
dat de genade overwint,
dat met de liefde van Godswege
een nieuwe weg begaanbaar is
waarmee wij samen tot een zegen
zijn die alom verstaanbaar is.

Reinier Kleijer

De achthonderdjarige vertelt...

De geschiedenis van de kerk verpakt in vijf mooie verhalen

Door Rolf van der Woude

I Achthonderd jaar – Eindelijk is de koude en regenachtige mei-maand voorbij. Eindelijk wordt het voorjaar. Ideaal om bij de Dorpskerk van een heerlijke voorjaarszon te genieten en weg te mijmeren. Dan is het net of er een stem klinkt. Een donkere, doorleefde stem. Als het zacht beieren van een kerkklok. “Hé jonkie”, weet je wel hoe oud ik ben? Maar liefst achthonderd jaar ben ik”. En wie dat niet gelooft, moet maar eens het informatiebord op de toren bestuderen. Een achthonderdjarige

Een geleerde heer reisde zo’n tweehonderd jaar geleden eens door heel Nederland en deed er in een boek verslag van. Hij kon het dus weten. Ons dorp noemde hij bevallig. Het was er aangenaam en levendig. De rijtuigen die van de stad naar Assen gingen gaven veel vertier. De villa’s en buitenhuizen maakten het er aangenaam. De reiziger zette er ook een plaat bij, waar ik pontificaal op sta. Erg gelukkig ben ik er niet mee. Ik heb er wel eens mooiere platen van mijzelf en ons dorp gezien.

eigenlijk Abraham Trom en werd in 1633 in de stad Groningen geboren. Hij studeerde theologie en iedere geleerde nam in die tijd een mooie Latijnse naam aan. Zo werd het Trommius. Hij kwam in 1657 bij ons in Haren en bleef tot 1671.

Trommius was erg vertrouwd met de Bijbel, een voor velen moeilijk en ingewikkeld boek. Hij wilde die voor andere predikanten en geïnteresseerde gelovigen gemakkelijk toegankelijk maken. Daarom maakte hij een uitgebreid register of index – Concordantie met een moeilijk woord – zodat alle Bijbelse woorden en uitdrukkingen gemakkelijk waren te vinden. In een tijd ver voor er computers waren, was dat een ‘heidens’ karwei. Trommius gebruikte lange stroken papier, waarop hij de namen en begrippen schreef. Later sorteerde hij die op alfabet. Het duurde niet lang of de pastorie lag bezaaid met stroken. In een kerk wordt best wel veel gepraat, om het woord roddelen maar niet te gebruiken. Zo ving ik eens op dat mevrouw Trommius niet enthousiast was over haar mans werk. Het verdroot haar dat de pastorie een ‘rommeltje’ werd.

Toen Trommius eens op een avond niet thuis was, wierp ze alle stroken papier in de open haard. Hoe Trommius gereageerd heeft, weet ik eigenlijk niet. Wel heb ik gehoord dat hij zich niet liet ontmoedigen. De volgende morgen lagen er weer nieuwe stroken klaar om beschreven te worden. Of het

Gravure uit A.J. van der Aa, *Ons vaderland en zijn bewoners* (1857)

heeft veel te vertellen.

Al die jaren lig ik aan de weg die mijn grote naburen Groningen en Drenthe met elkaar verbindt. De Rijksstraatweg noemen ze die tegenwoordig. Wat is het al die eeuwen een komen en gaan geweest.

II Onze beroemdste Harenaar – Op sommige predikanten die aan mij waren verbonden ben ik echt trots. Een van hen – u hebt zijn naam denk ik nog nooit gehoord – was dominee Trommius. Hij heette

verhaal klopt? Ik sta er niet voor in. Waar is wel dat het Trommius uiteindelijk 29 jaar kostte om de Concordantie af te krijgen. Zijn volhouden werd beloond. Men zwaaide hem veel lof toe en zijn methode werd overal ter wereld overgenomen. Zo werd er toch nog een Harenaar wereldberoemd.

III Zuurkool met spek – Wanneer je zo oud bent als ik, kun je sterke verhalen vertellen. Dominee Trommius was nog maar een jaar weg uit Haren en naar de stad Groningen getrokken, toen er een ongewenste gast ons dorp kwam ‘bezoeken’. Het was Berend van Galen, de bisschop van Münster. U wel bekend als Bommen Berend. Hij kwam niet alleen, maar nam een heel leger mee. Daarmee wilde hij de stad Groningen innemen. Zoals zijn bijnaam al zegt, had de bisschop een stel kanonnen meegebracht. Hij hoopte dat die de stadjes zoveel angst zouden aanjagen dat ze zich zouden overgeven. Bommen Berend kon vanaf ‘mijn’ toren goed zien hoe zijn artillerie in stelling werd gebracht en zo zat hij vaak boven in de toren. Na dagen van bombarderen beklom hij op 27 augustus 1672 weer eens de toren om toe te kijken hoe de zaak er voor stond. De Groningers hadden echter een troef in handen: een kanon zo zwaar dat ze hem ‘De grote Griet’ noemden. Bommen Berend zat in de toren van een bord zuurkool met spek te genieten, toen een granaat van De grote Griet vlakbij insloeg en de dreun het bord uit zijn handen sloeg. Bommen Berend had er toen zo genoeg van dat hij het beleg de dag daarop afbrak. Een

Christoph Bernhard von Galen

sterk verhaal? In ieder geval: de stadjes vierten nog altijd 28 augustus en eten zuurkool met spek en Harenaars noemden het gerecht nog lang een ‘bordje oorlog’.

IV Rangen en standen – Voor God is iedereen gelijk, maar in dit aardse bestaan gelden andere regels, heb ik vaak gezien. In de tijd na de Reformatie plaatste men banken in mijn schip. Het heeft mij wel verdriet gedaan hoe de rangen

en standen tijdens de diensten zo zichtbaar waren. Achterin zaten de dienstboden en knechten, zodat zij na de dienst snel naar huis konden om voor eten en drinken te zorgen. De armen in hun schamele kleding hadden daar ook hun plaats. Hoe dicht bij de preekstoel, hoe deftiger en rijker de gemeenteleden. En helemaal voorin – oog in oog met de dominee – stonden de ‘herenbanken’. Daarin zaten elke zondag de grote heren en dames van het dorp. Aan de wapens die erin waren gesneden, kon je zien wie de eigenaar was. De familie Alberda had drie lelies, de familie Schatter een leeuw in hun wapen. Wee degene die ongevraagd in die banken plaatsnam. De banken staan er nog, de families zijn allang uitgestorven. Hoeveel families heb ik al niet zien gaan en komen. Zegt niet een van de psalmen: ‘Als het gras kortstondig is het leven’. Waar ik me ook wel een beetje voor schaam is toen de kerkvoogden, die voor het kerkgebouw en

De herenbank van Rudolf de Sitter
Collectie Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, foto Jildo Tim Hof

het interieur verantwoordelijk waren, rond 1820 begonnen met het verhuren van de zitplaatsen. Ze voelden zich daartoe gedwongen, want kerk en staat werden toen gescheiden en de kerk moest toen zijn eigen broek ophouden, om zo te zeggen. Het geld was toen dus hard nodig, want de overheid droeg niets meer bij. Maar de verschillen in stand en welstand werden nog meer benadrukt. In 1842 kocht Rudolf de Sitter – hij was toen burgemeester van Haren – een plaats in de kerk voor ruim vijfhonderd gulden. Hij liet er een prachtige bank neerzetten, met fraai houtsnijwerk. Als u een keer langskomt, kunt u de bank nog altijd bewonderen.

V Toren en klok – Het verhuren van de zitplaatsen ging door tot 1944. Het was toen middenin de Tweede Wereldoorlog. Weer marcheerden soldatenlaarzen langs mij heen. Joden zag ik weggevoerd worden en nooit weer terugkomen. Het monument waarin alle slachtoffers worden herdacht, staat nog aan de voet van mijn toren. In 1944 was al een van mijn belangrijkste attributen verdwenen: de klok. En wat is een kerktoeren zonder klok? De klok was al in 1698 in de toren gehesen. Met zijn ‘doffe, zware bom-bam’ vertelde die elke zondag dat de kerkdienst op beginnen stond. Maar de Duitse bezetter meende de klok nodig te hebben om er kogels, granaten en ander oorlogstuig van te maken. Zo verdween de klok richting het oosten.

Na de oorlog is de klok in Hamburg teruggevonden, is mij verteld. De klok was echter zo zwaar beschadigd, dat er nu een kopie in mijn toren hangt.

Het hele avontuur heeft de dichteres Lidy van Eijsselstein, die lang in ons dorp heeft gewoond, in het gedicht *De ballade van de Kerkklok* vastgelegd. U kunt die lezen in dit blad. In dat gedicht gaat het over de hoop op bevrijding. En daarmee wil ik mijn vertelsels besluiten. Want die hoop op bevrijding draag ik immers al achthonderd jaar uit. En ik hoop dat nog lang te kunnen blijven doen.

Houtsnijwerk met acanthusbladen
Collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, foto Jildo Tim Hof

De diepste oorsprong gezocht De Harense kerkstichting

Archeologische aspecten van de kerk gezien met de expertise van Henny Groenendijk en Remi van Schaik

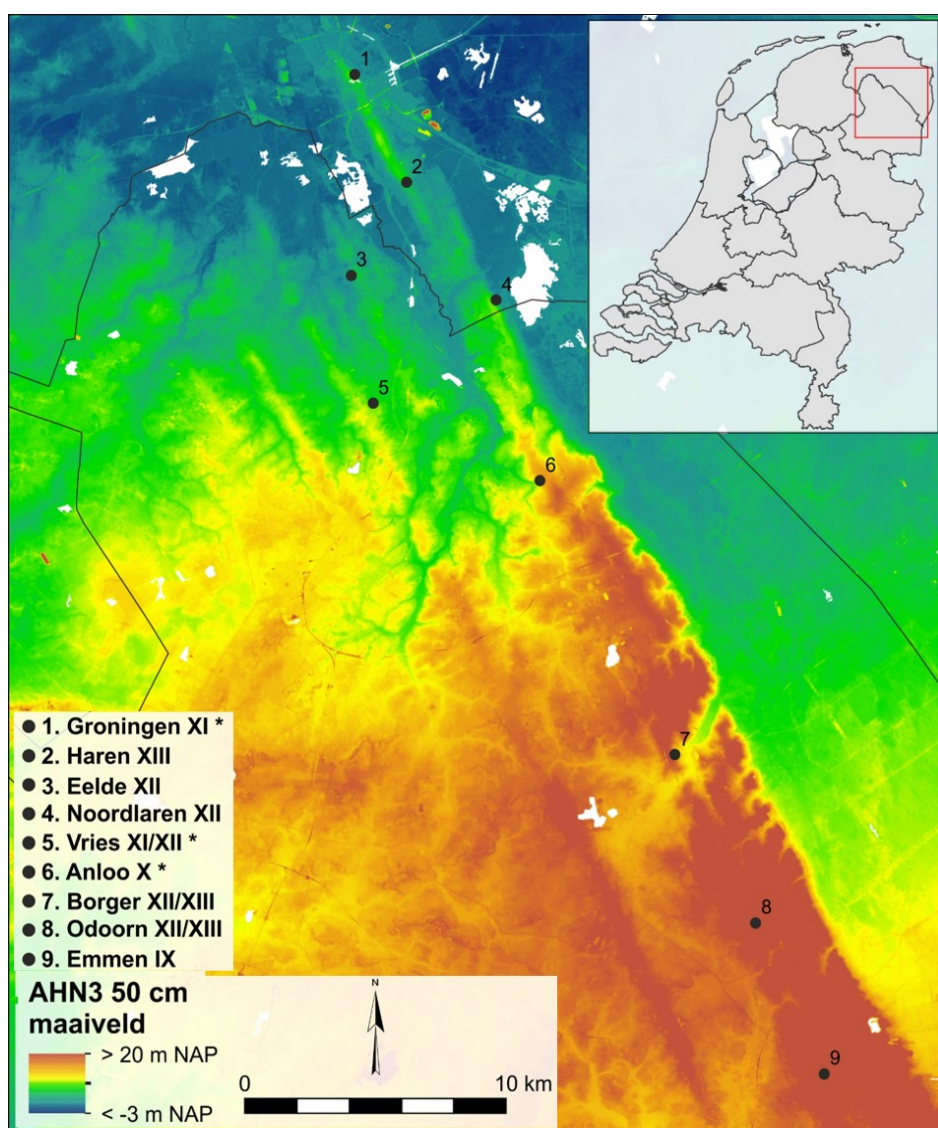
Het lijkt aardig in de richting te komen, Harens claim dat de Nicolaaskerk 800 jaar oud is. Baksteen als bouw materiaal komt in onze contreien na ongeveer 1225 in gebruik en dat maakt een datering in het tweede kwart van de 13de eeuw een veilige aanname. Tufsteen ontbreekt in Haren geheel. Toch moe-

ten we bedenken dat de kerkstichting best wel kan teruggaan tot ruim vóór de 13de eeuw. Neem bij voorbeeld Noordlaren waar onder de kerkvloer sporen van een oudere houtbouw zijn aangetroffen. Onder de vloer van de Nicolaaskerk is echter nooit met een archeologisch oog gekeken. Houten kerken wa-

ren hier geen zeldzaamheid – ook de kloosterkapel van Yesse was aanvankelijk van hout – want tufsteen werd vanwege de hoge transportkosten lang niet overal toegepast. Indirecte aanwijzingen voor een oudere kerkstichting zijn Harens parochiegrootte en ligging ten opzichte van Groningen. De bisschop van Utrecht – of eerder diens vertegenwoordiger – zal, op weg naar zijn strategische *villa Gruoninga*, ruim zes kilometer eerder Haren zijn gepasseerd, vooropgesteld dat de Rijksweg de meest logische route vanaf de bisschoppelijke bezittingen in Emmen en Anloo was [afb.1]. Al in de 7de eeuw stonden in Harens centrum boerderijen. Haren is met andere woorden al een oude nederzetting. Een kerkstichting kan dus de 800 jaar gemakkelijk overstijgen.

Samenleving toen

Laten we eens kijken naar de samenleving waarin de Nicolaaskerk als steenbouw verrees. In de toenmalige voorstellingswereld garandeerde een schenking aan de kerk het zielenheil van de schenker maar was tegelijk een daad uit welbegrepen eigenbelang. Het pionierswerk van de missionarissen had nog uitsluitend de sociale bovenlaag bereikt. Een tweede kersteningsgolf met als oogmerk het christelijke geloof te laten wortelen in het dagelijkse leven volgde in de 11de en 12de eeuw. De agrarische ontginning van marginale land-

Afb.1, Eén route die de bisschop of zijn vertegenwoordiger aflegde om van domein tot domein te reizen verliep waarschijnlijk over de kam van de Hondsrug. Opgesomd zijn de kerken langs deze route met hun stichtingseeuw (met * wil zeggen dat de stichting verder terug ligt maar niet goed dateerbaar is). Harens positie (nr. 2) op deze kaart maakt het aannemelijk dat ook deze kerk een oudere voorloper kende. Bewerking: Groninger Instituut voor Archeologie, Rijksuniversiteit Groningen.

schappen zoals veengebieden, gepaard met een navenante bevolkingsaanwas, stimuleerde de bouw van nieuwe kerken. Economische ontwikkeling en versterking van de christelijke infrastructuur gingen hand in hand. Meer grond in cultuur betekende meer opbrengsten, meer handel en meer boerenwelvaart, doch verlangde tevens meer rechtszekerheid. Bij gebrek aan centraal gezag vervulde de kerk ook een rol op juridisch gebied. Niet eerder dan de 13de eeuw lukte het de kerkelijke en wereldlijke belangen tot één functionerend geheel te smeden. Het uitzonderlijk dichte netwerk van kloosters in Friesland, Groningen en Oostfriesland en de gestage uitbouw van parochies werkten als katalysator. De vele kloosterstichtingen eind 12de en 13de eeuw wor-

den wel als derde kersteningsgolf beschouwd. Vele van zulke stichtingen geschieden op voorspraak van de lokale elite, zoals bij het vrouwenklooster Yesse in 1215. In deze periode van betrekkelijk machts evenwicht zouden we de bouw van een *stenen* Dorpskerk in Haren kunnen plaatsen.

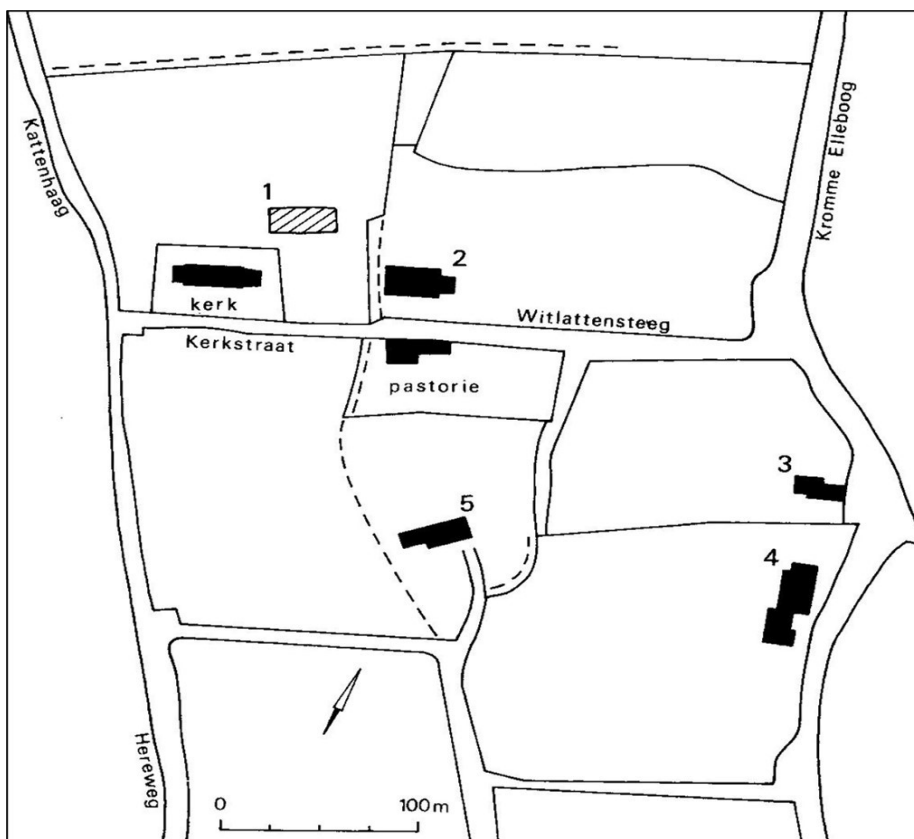
Zelfstandige parochie?

De dorpen op de noordelijke Hondsrug hadden hun territoria afgebakend in zogeheten marken, waarvan een deel collectief beheerd werd. Het landschap was in de 12de eeuw al grotendeels in cultuur gebracht, veengebieden inclusief. Onder zowel Haren als Helpman ressorteerde een stuk van de ontginning Hemmerwolde. Mede daarom is het niet ondenkbaar dat Haren al vroeg een zelfstandige

parochie vormde. Aanzienlijke families bepaalden veelal waar een kerk moest komen, want zo'n onderneming vergde behalve de schenking van land ook een startkapitaal om de bouw te bekostigen en voorzieningen om een pastoor te kunnen onderhouden. Het recht de pastoor te benoemen viel hen in eerste instantie toe. De pastoor was behalve zielenherder ook onderwijzer, ziekenzorger en notaris bij overeenkomsten tussen dorpen en fungeerde aldus als spil van de samenleving op dorpsniveau. Hij huisde in de weem of pastorie.

Er was een gracht rond de kerk

De Nicolaaskerk verrees in een hoek van een reeds bestaand boerenhof, één van Harens vijf 'olde hoven' [afb.2]. Inpassing in een uitgekristalliseerde dorpsstructuur veronderstelt dat iemand uit Harens boerenelite het initiatief nam en een stuk van zijn erf afstond. Het ruimtebeslag van kerk, weem en kosterij valt wel te reconstrueren. Ook de twee aanpalende oude hoven hebben ieder een hoekje grond afgestaan. De kerk was rechthoekig omgracht, zoals bleek tijdens de verbreding van de Rijksweg in 1946, en omsloot ook een stukje zuidelijk van de Kerkstraat. Of weem en kosterij eveneens binnen deze gracht lagen, is niet zeker. Archeologisch onderzoek in 1996 in het Komplan Haren toonde aan dat de kerk verrees op het erf van een nog functionerend boerenbedrijf. Van de jongste aangetroffen boerderij, zo'n 40 meter benoorden de kerk, dateert het type fundering grofweg tussen 1100 en 1400 [afb.3]. Pot-

Afb.2, Harens 'olde hoven' (nrs. 2 t/m 5) en hun begrenzingen op de kadastrale minuutkaart van 1828. Daarbinnen nemen de Nicolaaskerk en de pastorie marginale posities in. Nr. 1 = de jongst aangetroffen boerderij tijdens de opgraving van 1996 (14de/15de eeuw). Uit: Kooi & Groenendijk, fig. 12.

scherven dateren de bewoning tot in de 14de/15de eeuw. Op hetzelfde erf zijn drie opeenvolgende boerderijen met bijgebouwen en waterputten aangetroffen. Eén waterput bestond uit een uitgeholde eikenstam, kapjaar ± 672 n.Chr. Daarmee is dit boerenerf minstens zeven eeuwen in gebruik geweest en kan Harens historische kern bogen op een ouderdom van minstens 1350 jaar. Daarna is dit erf verlaten, want hier ontstond Harens zuides, grenzend aan de kerk. De akkerlaag bevatte stuifmeel van tuinbouwproducten zoals sla en koolachtigen – een verwijzing naar de moestuin van de pastoor? Of het hele erf toen verlaten was, blijft onzeker, want de opgraving van 1996 bestreek maar een deel van de onderzochte oude hof.

Nóg ouder dan 800 jaar

Om kort te gaan: ook al kan de bakstenen Dorpskerk goed 800 jaar oud zijn, toch zijn er aanwijzingen dat ter plaatse al aanmerkelijk eerder een – mogelijk in hout opgetrokken – kerk gesticht zal zijn. Oudere sporen van bewoning en vergelijking met bevindingen over vroege kerken in de omgeving lijken daarop te duiden.

Afb. 3, Een foto uit brochure 3 van het Harens Komplan toont het opgravingsvlak met de paalkuilen van een middeleeuwse boerderij, in 1996 tevoorschijn gekomen onder het schoolplein van het Eibernest. In het wandprofiel is nog een restant zichtbaar van de es die de bewoningssporen afdekte.

Enige relevante literatuur:

Broek, Jan van den, *Groningen, een stad apart. Over het verleden van een eigenzinnige stad (1000-1600)* (Assen 2007).

Kooi, P.B. en H.A. Groenendijk, 'In het hart van middeleeuws Haren. Archeologisch onderzoek in het Komplangebied', *Historisch Jaarboek Groningen* 2002, 7-22.

Kuiken, Kees, 'Van "Niemandland" tot Meerschap. Duizend jaar waterstaat in Haren bewesten de Hondsrug', *Tijdschrift voor Waterstaatsgeschiedenis* 19:2 (2010) 45-56.

Ploeg, Kees van der, 'Late romanesque architecture and sculpted decoration in medieval Frisia' in: J. Toussaint (red.), *Pierres, papiers, ciseaux. Architecture et sculpture romanes (Meuse-Escaut)* (Namen 2012) 157-176.

Schaïk, Remi van, twee bijdragen in: M.G.J. Duijvendak e.a. (red.), *Geschiedenis van Groningen I Prehistorie-Middeleeuwen* (Zwolle 2008) 125-167, 169-227.

<https://corpusroemeling.nl>

Het Hinsz-orgel: een prachtig instrument

Een gesprek met Anco Ezinga over het
Hinsz-orgel

Door Rolf van der Woude

Naast mij zit Anco Ezinga in de Dorpskerk van Haren, beiden met het oog naar het orgelfront. Want wat is een kerk zonder orgel?

Ezinga is mentor van het orgel. Hij zorgt ervoor dat het Hinsz-orgel in goede staat blijft. Jan Harryvan en Jan-Arjen Mondria zijn de vaste organisten. Het wordt mij – leek als ik ben – al snel duidelijk dat organist zijn veel omvattend is. Een beroepsmusicus, dus ook een beroepsorganist, heeft een jarenlange conservatoriumopleiding afgesloten.

Bij het bespelen van een orgel komt het nodige kijken. Vooraf moet natuurlijk flink worden gestudeerd. Ook dient goed nagedacht te worden over welke registers er gebruikt worden. De akoestiek van de kerk is daarbij erg belangrijk. Ezinga had al heel jong belangstelling voor het orgel. Hij ging naar het conservatorium en is cum laude afgestudeerd. In verband met zijn vele concerten heeft hij een groot aantal orgels in binnen- en buitenland bespeeld.

Het Harener orgel is relatief eenvoudig. De van oorsprong Duitse orgelbouwer Albertus Antoni Hinsz (1704-1785) maakte het orgel in 1770. Hij gebruikte veel pijpwerk uit het voorgaande orgel. De orgelkast heeft hij wel helemaal zelf ontworpen. Het orgel heeft één klavier en het pedaal had oorspronkelijk geen

registers. Bij de laatste restauratie in 2002 zijn er drie registers voor het pedaal geplaatst.

Hoe bescheiden het orgel ook lijkt, er zijn volop muzikale mogelijkheden. Dat blijkt wanneer Ezinga een demonstratie geeft. Het register 'Fluit', klinkt sierlijk en vrolijk. Als de registers 'Quintadeen' en 'Holpijp' worden gebruikt, klinkt de toon haast melancholisch, als bij een hobo. Het register 'Trompet' klinkt daarentegen majestueus.

Dat het orgel volume genoeg heeft, blijkt wanneer Ezinga 'vol op het orgel gaat', om het wat plat te zeggen. Dat sterke geluid was vroeger wel nodig, zo is de uitleg. Men zong toen, heel anders dan tegenwoordig, op hele noten. Verfijnd zingen was er niet bij. Het motto was eerder: 'hoe harder hoe beter'. En de kerk zat vaak vol. Dan kon

de klanksterkte van het orgel wel gebruikt worden.

De 'motor' van het orgel is de blaasbalg, er moet immers 'wind' in een pijp geblazen worden, anders komt er geen geluid uit de pijp. Tegenwoordig wordt de blaasbalg elektrisch aangedreven, maar vroeger waren er soms wel twee 'orgeltrappers' nodig, die uit het zicht van de kerkgangers, hun werk moesten doen.

Er valt nog veel meer te vertellen over dit prachtige instrument. Ezinga krijgt dan ook vaak te horen van bezoekende organisten uit binnen- en buitenland, dat ze het Harener orgel een heel bijzonder instrument vinden.

Hoe komt de Dorpskerk aan zijn namen?

Filosoferen over de naamgeving van onze Dorpskerk

Door Jolien Berendsen-Prins

De 800 jaar oude kerk van Haren wordt meestal 'Dorpskerk' genoemd. Oorspronkelijk heette zij 'Sint Nicolaaskerk'. Ten tijde van de Reformatie in 1594 werd 'de nieuwe leer' ingevoerd. De muurschilderingen met de afbeeldingen van heiligen werden 'weggewit'. Ook verviel de aanduiding Sint, afgeleid van het Latijnse Sanctus dat heilig betekent. De kerk heette in het vervolg Nicolai-kerk, hetgeen in het Latijn 'van Nicolaas' betekent.

Wie was deze Nicolaas?

Hij leefde tijdens het bewind van keizer Constantijn in de 4de eeuw na Chr. en was bisschop van Myra, destijds een kustplaats in het tegenwoordige Turkije. In die omgeving ontstonden al vroeg christengemeenten, die we kennen uit de brieven van de apostel Paulus. Nicolaas werd al tijdens zijn leven beroemd door zijn goede daden. Hij stierf op 6 december omstreeks 350 na Chr. Na zijn dood vonden er wonderen plaats. Daarom werd Nicolaas door de kerk heilig verklaard. In 1053 veroverde de Islam het Byzantijnse Rijk, het huidige Turkije. Er volgde in 1054 een grote kerkscheuring tussen de oosters-orthodoxe kerken, die Sint Nicolaas ook vereerden, en de Kerk van Rome. In 1087 beraamden zeelui uit het machtige Venetië een 'heilige diefstal'. Zij wilden de beenderen van Sint Nicolaas in Turkije opgraven, maar de concu-

rentie uit het Italiaanse Bari was hen te snel af. De botten werden aan boord in een leeg wijnvat verstoppt en door Italiaanse zeelui al roeiend en zeilend naar hun stad Bari verscheept. Ze arriveerden op 9 mei 1087 in de thuishaven. Op die datum is er in Bari jaarlijks nog altijd een groot Sint Nicolaasfeest. Daarvandaan werden botfragmenten als relikwieën verspreid over heel Europa en daarmee ook zijn roem! Sint Nicolaas was een beschermheilige die een land, een stad, een dorp en diens bewoners zou behoeden voor een ongeluk. Zoals bekend zit een ongeluk in een klein hoekje. De heilige beschermde tegen onweer, bliksem, brand en storm en was daarom heel belangrijk voor wie over zee, rivieren of ander water reisde. Zo werd hij onder meer de beschermheilige van de Hanzesteden en ook van andere havensteden in Europa. In Friese dorpen die nu midden in de weilanden liggen zijn ook kerkjes aan Sint Nicolaas gewijd omdat zij vroeger aan de Friese Middellzee lagen die tot Bolsward doorliep.

Op het hoogste punt van de Hondsrug tussen Hunze en Drentsche Aa ligt Haren. In die tijd was ook de roem van deze heilige tot ons dorp doorgedrongen en wijdde men de rond 1220 gebouwde kerk aan Sint Nicolaas.

Bisschop Nicolaas

De Santenkraam werd bij de Refor-

matie afgeschaft. Het Sint Nicolaasfeest mocht niet meer in het openbaar gevierd worden, op straffe van een boete. Maar in Nederland en Vlaanderen overleefde het Sint Nicolaasfeest toch bij alle gezindten. Het werd gaandeweg een gezinsfeest. Immers was Sint Heer Klaas ofwel Sinterklaas niet ook een 'goedheiligman', dus een goed-huwelijk-man, een soort huwelijksmakelaar? De oorsprong daarvan ligt in een legende over drie meisjes zonder bruidsschat, die dus niet ten huwelijk gevraagd zouden worden en wellicht in de prostitutie zouden belanden. Anoniem wierp bisschop Nicolaas drie goudklompjes door het raam. De Groningse Der Aa-kerk, dicht bij de Drentsche Aa, was ooit ook aan Sint Nicolaas gewijd. Dat zie je aan de drie gouden ballen op het dak. Ook werd Sint Nicolaas al heel vroeg vereerd als kindervriend. Dat kwam door de legende van de drie kinderen die door een herbergier vermoord en in een pekelvat gestopt werden. De heilige Nicolaas kwam langs en wekte ze weer tot leven.

De meest voorkomende namen in de afgelopen eeuwen waren Jan, Piet en Klaas. Jan heette naar Johannes de Doper, profeet en wegbereider van Jezus. Piet heette naar Petrus, de leerling van Jezus. Klaas heette naar Sint Nicolaas, in Europa de populairste heilige uit de Middeleeuwen!

De toren vertelt ...

Zeven verhalen over de toren van de Dorpskerk

Door Rolf van der Woude

I – Hoog van de toren

Een kerk die 800 jaar bestaat heeft veel te vertellen. Maar wat denk je van mij: de toren? Ik heb ook de nodige verhalen in petto. Ik hoop dat je deze glossy al hebt doorgebladerd en de plaatjes heb bekeken. Is je dan niet iets bijzonders opgevallen? Zo niet, kijk nog eens naar de portretten van mij op de bladzijden 9 en 12. De makers daarvan wil ik niet beledigen, maar erg fraai zijn ze niet. Die zware steunberen maken me plomp en het minieme zadeldakje staat toch in geen verhouding tot de rest van kerk en toren? Maar zo heb ik er eeuwen bijgestaan. Als ik me vergelijk met toen, vind ik me er wel op vooruitgegaan. Mooi slank zonder die steunberen en met een fraai achtkantig helmdak. Ze hebben me om het populair te zeggen gepimpt. Daarvoor zijn twee heren vooral verantwoordelijk. Ik zal je vertellen hoe het gegaan is.

II – Hoog bezoek

De heer met de eerbiedwaardige baard is ingenieur Cornelis Hendrik Peters. Hij werd in 1847 in de stad Groningen geboren aan de voet van de Martinitoren. Hij was voorbestemd om predikant te worden, maar als zestienjarige jongen koos hij voor het bestaan als architect. In die tijd moest je dan helemaal onder aan de ladder beginnen en eerst leren timmeren en metselen, daarna volgde bouwkundig tekenen. Als je dat onder de knie had

ging je stagelopen bij een erkende architect. Zo ging het ook met Peters. Hij was ijverig en talentvol en kwam als aankomend architect in dienst van het Rijk. Hij ontwierp veel postkantoren, wel veertig. Het postkantoor aan de Munnikerholm in de stad is ook van zijn hand. Peters oogstte veel bewondering en in 1884 kreeg hij de benoeming tot Rijksbouwmeester. Het hoogste wat je als architect in Nederland kunt bereiken.

Peters had historische belangstelling. Speciaal voor de middeleeuwen. Graag zwierf hij over het Groningse en Friese platteland om de oude, middeleeuwse kerken en kerkjes te bewonderen. Zo kwam hij ook mij bezoeken. Het moet rond 1890 geweest zijn. Peters vertrok vanuit zijn geboortestad, via de Rijksstraatweg, naar Haren. Dat hij in een heel andere tijd leefde, blijkt wel uit hoe hij de 'genotvolle wandeling' beschreef. Aan de linkerkant was het allemaal nog bouwland met hier en daar fraaie villa's:

Rijksbouwmeester C.H. Peters

'waardige typen voor het stille land-leven'. Verderop genoot hij van 'heerlijke vergezichten' op het Paterswoldse meer, de 'in lichteffecten wisselende wolkenluchten' en schilderachtige bruggetjes en lieflijke bossages. Zo kwam hij in Haren terecht, kreeg de sleutel van de koster en bracht mij en de kerk een bezoek.

III – Architectonische waarde

Wat Peters over mij zei, was toch wel wat pijnlijk: 'de toren, thans nog hoog 33 meter, is zoo dikwijls gerepareerd en gerenoveerd, dat hij als baksteenbouw alle architectonische waarde en er door in- en aanmetseling met nieuwen steen van leverlede zijn boogfriesen (kleine gemetselde bogen), rozetten, nissen en colonetten (voeten van een boog) en eindelijk zelfs zijn spits of helm verloren heeft'. Peters leverde meteen een oplossing, want hij tekende de Harener kerk met een heel andere – en wat mij betreft – veel fraaiere toren. Het woord 'pimpen', kende Peters natuurlijk niet en een deftig heer als hij zou het ook nooit gebruiken. Hij had andere idealen. Peters was een conservatief man, iemand die de oude tijd idealiseerde. Hij schreef in een artikel dat 'de vroegere eenvoud en tevredenheid' was afgenomen. Het leven wordt 'steeds gejaagder, zenuwachtiger ook' en 'bracht menig hoofd in de war'. Hij schreef het artikel in 1913, maar ondertekende die met het jaartal

1813. Wat heet een freudiaanse vergissing. Peters wilde dus in de tijd terug, zoals het heel vroeger geweest was. Ik zag er wel wat in, maar anderen niet. Zij twijfelden eraan of ik vroeger ooit wel zo fraai was geweest.

IV – Zuinigheid met vlijt

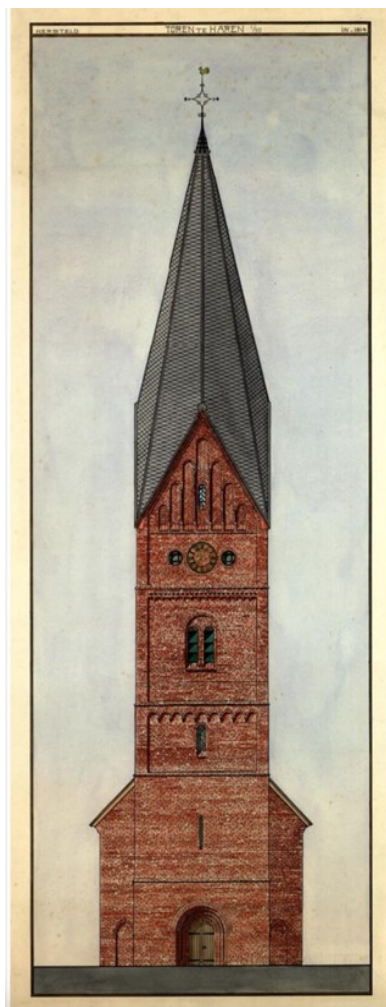
Het waren de kerkvoogden die over de mooie plannen van ingenieur Peters moesten beslissen. Zij waren – ik kan er niet onderuit – wel heel erg op de penning. Eén voorbeeld. Rond 1900 hoorde ik veel kerkgangers klagen over koude en tocht tijdens de diensten. De kerkvoogden kwam het ook ter ore. Zij lieten in 1902 een plan maken voor een complete kachel. De kosten waren zo'n negentig gulden. Dat was wel erg veel, vonden ze. Ze lieten daarom deurtjes voor de banken timmeren. Dat hield de kou en tocht ook wel tegen en kostte maar vijftig gulden. U begrijpt: op restauratie van de toren hoefde ik voorlopig niet te rekenen.

Alles veranderde toen in 1910 Haren een nieuwe, jonge burgemeester kreeg: mr. Derk Boerema. Hij was in 1879 in Uitwierde geboren, dus net dertig jaar oud. Hij begreep dat Haren in snel tempo zou veranderen van een boerendorp in een forensenplaats. Het verfraaien van het dorp stond hoog op zijn agenda. Van het restaureren van de kerk – en gelukkig ook van mij, de toren – was hij ook een groot voorstander. Boerema wist iedereen te overtuigen. Op zijn initiatief vroeg men de Rijksbouwmeester de leiding van de restauratie op zich te nemen. Voortvarend ging Peters aan het werk. Zo kreeg ik mijn *total*

make-over. Ik ben er erg tevreden over.

V – Pisa

Misschien heb je je wel eens afgevraagd waarom ik nog altijd zo fier rechtop sta. Met al dat gewicht van de loodzware bakstenen zou je verwachten dat ik in de loop van de tijd als een toren van Pisa scheef zou gaan staan. Bij de restauratie in 1914 bleek waarom dat niet gebeurd is. Voor de kerk liggen een paar grote hunebedstenen, waarop de jeugd graag klimt. Dergelijke stenen liggen ook onder mij. Toen ik rond 1220 werd gebouwd, begrepen de Harenaars dat ik een stevig fundament nodig heb. Dus

Zo tekende Rijksbouwmeester Peters mij. Bron: Groninger Archieven: NL-GnGRA_1536_5464

plaatsten ze onder mij een paar van dergelijke grote hunebedstenen. Dus met mijn fundering zit het wel goed.

VI – Kapel

Ik heb nog iets vrij unieks. Wanneer je op de orgelgalerij staat, kun je via een deur in de torenkapel komen. Heel weinig kerktorens hebben een dergelijke ruimte. Men heeft zich vaak afgevraagd, waarvoor deze kapel diende. Een sluitende oplossing is niet gevonden. Het zou kunnen zijn dat deze kapel gereserveerd was voor hoogwaardigheidsbekleders. Wat Haren betreft zou deze kapel bestemd kunnen zijn geweest voor de abdis van het klooster Yesse. Zo zou zij de kerkdiensten bij kunnen wonen, zonder zich onder het 'gewone' kerkvolk te hoeven mengen.

Op pagina 41 vind u een foto van de kapel, Johannes van Timmeren speelt er graag op zijn gitaar.

VII – Aan de kaak stellen

Wanneer je voor de toreningang staat zie je links en rechts ijzeren kettingen en kettingogen. Waar die voor zijn? Vroeger bestonden er geen gevangenissen. Wie een misdaad begaan had, liep de kans 'aan de kaak gesteld' te worden. Dan kon het hele dorp of stad zien wie de misdadiger was. Sommige andere kerktorens hebben dergelijke apparatuur ook. En wie een erg scheve schaats gereden had, werd nog gezeseld ook. Het lijkt me goed hier niet te veel over uit te wijden. Net als mijn buur, de kerk, heb ik nog veel meer te vertellen. Maar vooreerst laat ik het hier maar bij.

Een ballade en een verhaal over de Harense kerkklok

Het verhaal over de klinkende klokken

Door Hein Bekenkamp

Het moet een eerbiedwaardige klok geweest zijn. Johan Fremy en Johan Schallemerkerch hebben hem gegoten in 1698. Samen met de toen functionerende kerkvoogden Stegnerus, Van Buttingha, Warmel(t)s, Rummerinck, Homan en Ebbinck stonden hun namen op het rand-schrift van de Harense klok, die aan het einde van de zeventien-de eeuw naar boven gehesen moet zijn. Naast al die namen kregen op de klok vijf wapens een plek: Vier waren er van kerkvoogden, variërend van omgewende duiven, adelaars, wasse-naars (maansikkels), klaverbladen en gaande beren. Het vijfde wapen betrof het gietersmerk, dat onder meer een luidklok en een anker vertoonde. De klok zou tweeëneenhalve eeuw oproepen tot kerkgang. Niet voor niets stond er op de klok ook de Latijnse tekst: “Si Deus pro nobis, quis contra nos”. “Zo God vóór ons is, wie zal tegen ons zijn”. De tekst zal later een hoofdrol spelen in ‘de Ballade van de Kerkklok’ van Lidy van Eijsselsteijn, zoals hierna beschreven. Dankzij het feit dat de opschriften en wapens in 1920 in het toenmalige Rijksarchief Groningen werden opgeslagen, weten we hoe die klok er moet hebben uitgezien. De klok zelf is verdwenen; op transport gesteld in 1943. Omdat de bezetter voor zijn oorlogsindustrie dringend behoefte aan metalen had, werden

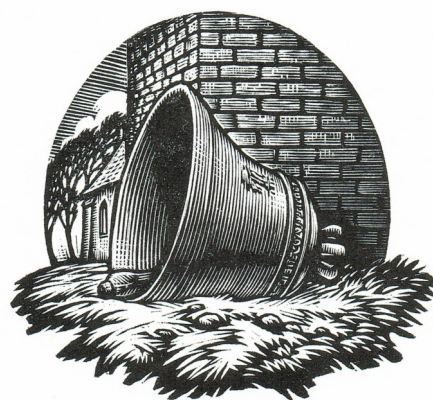
voorwerpen van tin, koper, brons, nikkel en lood ingevorderd. De school aan de Kerkstraat was het centrale inleverpunt. Er werd per kilo uitbetaald. Maar de inzameling leverde te weinig op. Kerkklokken die aanvankelijk nog buiten de ver-

Lidy van Eijsselsteijn

plichting van inlevering vielen, werden nu ook genaast. Niet alleen de Harense torenklok, maar ook de klok uit Noordlaren werd door de bezetter naar beneden getakeld om omgesmolten te worden. Zoals vele honderden andere kerkklokken elders in bezet Nederland. Uit die tijd stamt de vermaning “Wie met Gods klokken schiet, die wint de oorlog niet!”, maar dat beseften de Duitsers toen nog niet. De Harense klok - en ook die uit Noordlaren - zouden uiteindelijk niet in de smeltkroes terecht- komen. Na de oorlog werd de Harener klok teruggevonden in Ham-

burg, temidden van honderden andere torenklokken. De bezetter had er met witte verf de naam van de plaats van herkomst op gekalkt. Op 26 juli 1945 maakte de Harense burgemeester mr. J. Klaassesz bekend dat beide klokken teruggevonden waren. De klok uit Noordlaren bleek in Giethoorn te liggen en zou later weer in de toren gehangen worden. De Harense klok is om tot op heden niet te achterhalen redenen niet naar Haren teruggehaald. De geroofde klok kreeg meteen na de bevrijding wel de volle aandacht. Burgemeester Klaassesz liet een rijmprint drukken met daarop ‘De Ballade van de Kerkklok’ van de hand van de Harense dichteres Lidy van Eijsselsteijn en twee houtsneden van graveur Nico Bulder. In een oplage van 500 stuks werd de prent verspreid onder de Harener schooljeugd. Het was een beproefde gewoonte om aan opmerkelijke gebeurtenissen op deze manier aandacht te vragen. Talrijke dichters kregen de opdracht om in hun eigen woorden

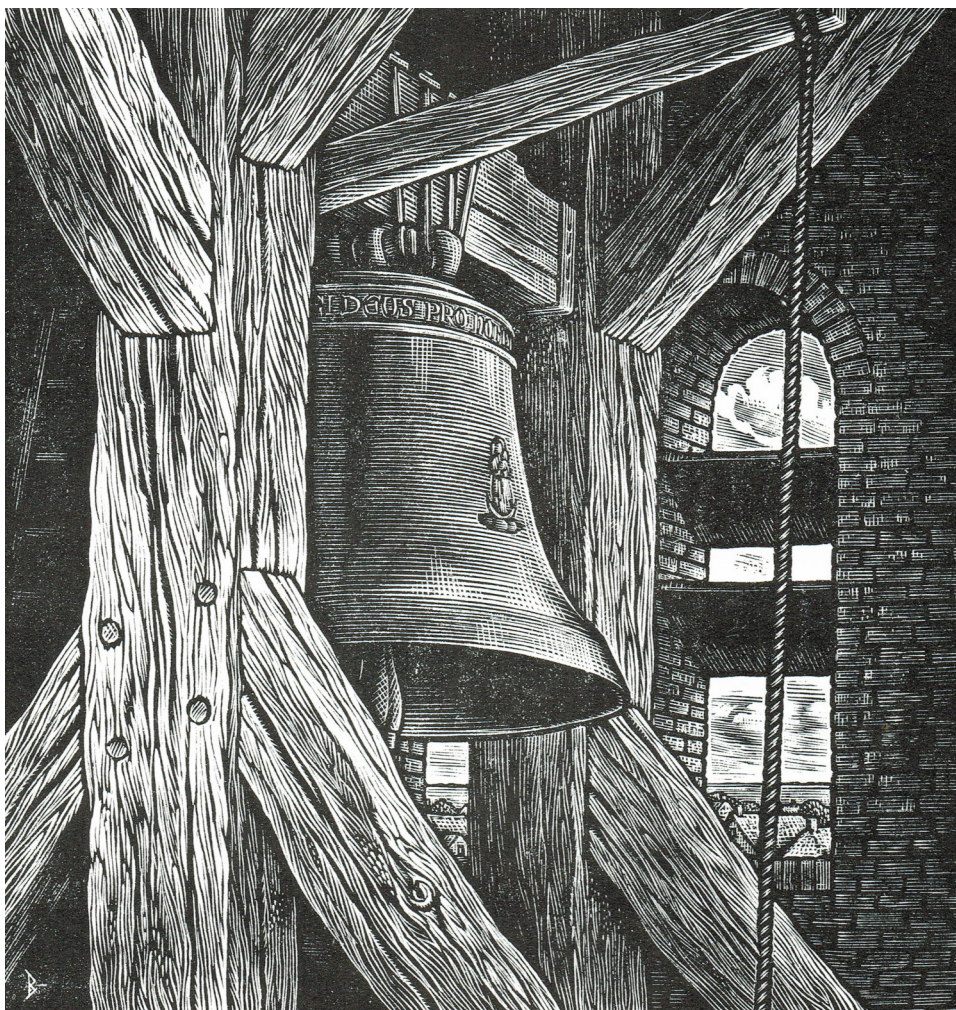

Houtsnede van Nico Bulder

betekenis te geven aan het passeren van een bijzonder en historisch moment of uitgevers vonden een passend gedicht dat zij illustreerden met een of meer gravures. 'De achttien doden' van Jan Campert, bij de bevrijding in 1945 uitgegeven, geldt als een van de bekendste rijmprenten uit de vorige eeuw. Van Eijsselsteijns gedicht 'De Ballade van Amsterdam' uit 1943 beschrijft het verdriet en de verschrikkingen die de Amsterdamse bevolking, in het bijzonder het joodse deel, is aangedaan. In 1947 werd dat gedicht ook als rijmprent uitgegeven. Het werk van Van Eijsselsteijn (1904-1986) was sterk religi-

De nieuwe klok

Houtsnede van graveur Nico Bulder

eus bepaald met oog voor de menselijke kant van het geloof. In 1971 ontving zij de Stad-Groninger Hendrik de Vriesprijs als literaire erkenning voor haar gehele oeuvre.

Een speciaal klokkencomité zamelde na de oorlog geld in en in 1947

werd een nieuwe klok aan de gemeente aangeboden. Zonder de oude naamsvermeldingen, maar met de wapens, naar voorbeeld van de gegevens die in 1920 in het archief waren opgeborgen.

Elektrisch Carillon in Dorpstoren

In het centrum van Haren staat op het Raadhuisplein een eenvoudig klokkenspel, dat destijds werd aangeboden door het Koopcentrum Haren ter gelegenheid van de bouw van het nieuwe gemeentehuis in 1975. Dat nieuwe gemeentehuis is al weer afgebroken en vervangen, maar het carillon staat er nog en wordt vanuit dat nieuw-

ste 'stadskantoor' aangestuurd. Maar het is niet het eerste Harense carillon. Dat stond sinds 1937 bovenin de dorpstoren. Het werd ter gelegenheid van het huwelijk van Prinses Juliana en Prins Bernhard aangeboden door de voorloper van het Koopcentrum, de Handelsvereniging Haren. Het betrof een 'elektrisch carillon'. Het mechaniek

bestond uit een grammofoonspeler met een enorme luidspreker. De carillonmuziek stond op een groot aantal 78-toerenplaten die stuk voor stuk moesten worden opgezet. Deze merkwaardige uitvinding zou tot in het begin van de jaren zestig functioneren.

De ballade van de kerkklok

Dichteres en schrijfster

Lidy van Eijsselsteijn (1904-1986)

Ze waren gegaan als ter bedevaart,
Ze stonden zwijgend aaneengeschaard,
en menig hart in gebed verzonk
toen de klok voor het eerst uit de toren klonk

Haar eerste klank: den Vader gewijd,
en de tweede: den Zoone gebenedijd,
en de derde: den levendmakenden Geest,
die met Zijn troosting de ziel geneest

Drie donkere klanken de klokke zong
In strakke aandacht het volk zich drong.
En dan brak zij plotseling in jubel los:
Si Deus pro nobis, quis contra nos

Haar eigen, haar eigen, haar eigen geluid,
ze liet het klinken, ze zong het uit,
van elk ander lied voorgoed haar refrein:
Zoo God vóór is is, wie zal tegen ons zijn!

Het volk stond zeer stille en hoorde haar aan.
Het liet over zich haar boodschap gaan.
Dan brak er iets los in de schaar, als bevrijd,
als uitgetild boven nood en tijd:

O Schoone, volschoone, zing voort, zing voort,
zing over ons Godes vertroostend woord,
het groote, naast onze kleine pijn:
Zo God vóór ons is, wie zal tegen ons zijn!

En jaren vergingen. Een ander geslacht
heeft naar hun graven het oude gebracht.
En, zelf oud geworden, gingen ook zij,
een gaan en komen in wisselende rij

Bloeien, en welken, en ondergaan,
en soms, heel even, bezinnend staan,
als een kinderlach klinkt, of een doode vaart uit,
of de kerkklok zingt voor een man en zijn bruid

De klok, de schoone! Nog zingt haar mond.
Ze fluistert, en luistert, of het volk nog verstond,
nog uitbreekt in vreugde, getroost is in leed,
of het oor zich niet sluit, het hart niet vergeet:

Si Deus pro nobis! Het Woord, zeer groot,
hoog boven den mensch en zijn kleine nood...
Tot haar ure kwam. Tot de vijand haar schond.
Aan den torenvoet lag zij verstomd op de grond.

De oude graveering besmeurd in het zand,
gekwetst en gesteenigd door kinderhand.
Ze tracht nog te zingen, met krank geluid,
haar lied, haar eigen, haar eigen heeft uit.

Het volk zag het zwijgend, ging zwijgend voorbij.
De klok geschonden. Geschonden ook wij...
O Schoone, volschoone, hoe ligt gij daar
ten schande, of niet Gods woord in U waar!

Wie noodt ons ter kerke, zo gij ons niet luidt!
Wie roept onze dooden ons uit,
de edelste zonen van volk en land,
gefallen, als gij, door des vijands hand!

Wie luidt, zoo God wil, eens een betere tijd,
het uur der hope, het uur dat bevrijdt!
Ach, brak dan nog éénmaal Uw jubel los!
Si Deus pro nobis, quis contra nos!

O Schoone, gij gaat. Maar Uw boodschap blijft,
het woord, dat God zelf in de harten schrijft
als de ziel nog luistert, het oor zich niet sluit,
het Woord dat klinkt schoon geen klok meer luidt

Want of men het heilige goed ons vervreemdt:
meerder dan dit is wat geen ons neemt:
het Groote, naast onze kleine pijn:
Zo God vóór ons is, wie zal tegen ons zijn!

Concerten in de 800-jarige Dorpskerk te Haren

Stichting Dorpskerk Concerten

Door Emmy Okkerse

Al meerdere decennia maken wij als de Stichting Dorpskerkconcerten Haren gebruik van de prachtige monumentale Dorpskerk voor het programmeren van klassieke muziek in diverse stijlen. Alle reden ook voor ons om het Dorpskerkbestuur te feliciteren met het 800-jarig bestaan van dit juweel. Om onze felicitatie luister bij te zetten bieden we op 24 april 2022 wel een heel toepasselijk en feestelijk concert: het prachtig zingende en internationaal vermaarde vocaal ensemble Wishful Singing zal dan een concert geven met religieuze muziek door de eeuwen heen, van Gregoriaans tot hedendaags.

In ons jaarlijks concertprogramma bieden we steeds getalenteerde en gelouterde musici een podium, zowel masterstudenten als alumni van het Prins Claus Conservatorium en zowel ensembles van het NNO als regionaal of nationaal doorgebroken musici. Het concert dat Wishful Singing zal geven is daaraan een heel bijzondere loot. Ieder seizoen genieten vele enthousiaste Harenaars van de kamermuziekconcerten op zondagmiddag. Ook van verder weg komen er liefhebbers luisteren die graag bepaalde ensembles horen spelen in onze akoestisch rijke kerk. De centrale ligging en toegankelijkheid van de kerk maken het bovendien mogelijk dat ook minder

valide of oudere dorpsgenoten de concerten kunnen bezoeken. Of de luisteraars nu alleen of met elkaar komen, genieten van de muziek in de intimiteit van de Dorpskerk doet iedereen. Via de lokale kerkradio kunnen bovendien ook niet-mobiele kerkgangers thuis meeluisteren. Het schenken van een (gratis) drankje met een versnapering tijdens de pauze biedt daarnaast gezelligheid en sociaal contact. Het gemis ervan viel op toen het bij onze concerten afgelopen najaar door Covid niet mogelijk was. Toch was iedere bezoeker verheugd dat die concerten door konden gaan.

Hoe het begon

Alweer 33 jaar geleden, in 1988, nam Jacques Meijer, de voormalige concertmeester van het Noordelijk Filharmonisch Orkest (NFO) het initiatief tot deze jaarlijkse concertreeks. Vanaf de start hebben verschillende plaatsgenoten zich ingezet voor de organisatie van de concerten. Onder hen willen we speciaal Wim Mook en Roeline Berkhoff noemen. De verhuizing indertijd van kleine zalen naar de Dorpskerk heeft het luisterplezier bij onze concerten aanzienlijk vergroot. De laatste jaren zorgt de koster, Jan Derk Sluurman, steeds voor een warm onthaal.

Het publiek dat we met onze concerten bereiken is voor de Burgelijke Gemeente, Culturele Raad Haren (CRH) en enkele goedgeefse fondsen reden om ons financieel te

ondersteunen. Zonder hen zouden we u deze concertreeks niet kunnen aanbieden. Via folders en affiches, de nieuwsbrief van de CRH en onze eigen emailcontacten worden onze concerten steeds bekendgemaakt. Het is een verademing om na deze lastige coronaperiode weer te kunnen starten met frisse ideeën en getalenteerde musici. We verwachten de kerk komend seizoen te kunnen vullen met prachtige livemuziek en vele tientallen bezoekers.

[Zie agenda op blz. 54]

Rest ons de beeldbepalende Dorpskerk van Haren een eeuwenlang vervolg te wensen. Wij hopen nog lang van haar pracht en luisterrijke klank te blijven genieten.

Pax Willemse, voorzitter

Kerkwachters zijn eigenlijk gastheren en -dames

Gastvrije ontvangst en leerzaam bovendien

Door Roelof van Wijk

Je hebt je opgegeven als ‘kerkwacht’, instructies gehad en dan is het zover. De sleutel opheffen, de lichtkronen inschakelen, de kaarsen aansteken en de muziek op zachtjes zetten, zodat er toch een beetje sfeer ontstaat. Met zorg doe je de deur open en dan begint het wachten.

Wat is een ‘kerkwacht’ eigenlijk? Bij het ontstaan van de Open Kerk op de zaterdagmiddagen in de zomer – als gevolg van de restauratie van het orgel en de gedachte: dat moeten anderen ook horen – bestond bij velen in de Hervormde Gemeente het gevoel: we kunnen niet zomaar de deur open doen, er moet een vorm van toezicht zijn. Dat was in een paar gevallen ook nodig, maar over het algemeen viel dat erg mee. Het begrip kerkwacht evolueerde bij mij dan ook meer in de richting van gastvrouw/gastheer. Je ontving de bezoekers, er werd informatie gedeeld, soms was er behoefte aan uitleg over verschillende vormen van kerkzijn of over de verschillende onderdelen/meubilair in het gebouw, het orgel, de preekstoel, het blauwe plafond, het doophek, het koor of het gebouw zelf.

Als met kerkwacht wordt bedoeld het wachten op bezoekers, dan kan ik er nog wat in zien, maar zelf heb ik meer nadruk gelegd op de informatiekant. Je geeft uitleg over het gebouw: het wanneer, waarom en hoe. Je wijst op bijzondere za-

ken zoals op het meubilair met de bijzonderheden, wanneer kwam er een preekstoel en wanneer de banken, was er altijd een orgel, enzovoort. De Dorpskerk is tenslotte het enige echt oude gebouw in Haren en dat mag best worden gezien, zodat de Harenaars en anderen er oog voor krijgen en dat blijkt ook zo te werken.

Veel bezoekende Harenaars zeggen dat ze al lang in Haren wonen en nooit de kerk van binnen hebben gezien. Op de vraag: “Van buiten dan?” is het antwoord wat ontwijkend, ze zijn er aan voorbij gegaan. ‘Bij je doop word je in de kerk gebracht, je vrouw trouwt met je in de kerk en als je dood bent word je in de kerk herdacht.’ is een bekende uitspraak, die meestal wordt gevolgd door: ‘en wanneer kom je zelf?’

Gelukkig kun je het werk als kerkwacht met zijn tweeën doen, zo heb je een gesprekspartner. Soms wordt er op het orgel gespeeld of wordt er gezongen door een koor of een solist. Er zijn mensen die de

kerk binnenlopen en direct weer weggaan, één blik is blijkbaar voldoende. Gelukkig zijn er ook bezoekers die meer interesse hebben en meer willen weten. Hoe heeft de kerk zich door de eeuwen heen staande kunnen houden, wat is er rondom en in de kerk allemaal gebeurd? En de kinderen dan? Als er op het orgel gespeeld wordt laten we die – zo mogelijk – naar de orgelgalerij of orgelbeun gaan. Meestal is de organist bereid iets uit te leggen en soms mogen de kinderen helpen bij het spelen en dan hoor je opeens in de kerk: *moeder, er ligt een kip in 't water.*

Dat is allemaal meer dan simpel de wacht houden. Ik pleit dan ook voor de andere naam: gastdame/ gastheer, want je moet er meer voor doen. Zorgen dat je meer weet en uitleg kunt geven. Toch fijn dat er boekjes en folders zijn. Hulde aan de gastdames en gastheren voor hun bereidheid de Dorpskerk open te willen houden, deze te laten zien en erover te vertellen.

Alliantiewapen op de Gockingabank in het koor van de kerk

Gesprek onder de gewelven

Een gesprek in de Dorpskerk tussen
Arlette Toornstra, de dominee van de Dorpskerk
en Ger van der Werf, de praeses van de hervorm-
de kerkenraad

We zaten in de Dorpskerk en spraken elkaar over wat die kerk ons doet, wat die kerk met mensen doet. We namen de tijd om er voor te gaan zitten en rond te kijken. We zongen zachtjes 'Dit is een huis van hout en steen, dat lang de stormen heeft doorstaan, waar nog de wolk gebeden hangt van wie zijn voorgegaan.' (Liedboek nummer 280:2) Dit huis heeft uiteraard betekenis voor Arlette als dominee die er regelmatig in de dienst voorgaat. Ger is in deze kerk getrouwd, heeft vanuit deze kerk familie en kennissen begraven. Velen uit de kerkelijke gemeenschap komen hier iedere zondag om de verhalen te horen en te leren begrijpen, en om de lofzang te zingen. Sommigen komen hier alleen maar in de kerstnachtdienst en zingen: 'Komt allen tezamen'. Allemaal even welkom in dit huis van de Heer.

Functie van deze kerk

Deze kerk drukt uit hoe mensen hun geloof beleefd hebben en nog steeds beleven, hoe ze hun verhouding tot God tot uitdrukking gebracht hebben en nog steeds tot uitdrukking brengen. Dat kan in zo'n historische ruimte op allerlei manieren, zo mijmeren wij. Voor sommige mensen is de ruimte van de Dorpskerk vooral een plaats van stilte, anderen komen om te luisteren naar het Woord, om te zingen, om elkaar te spreken.

De Dorpskerk is een monument. Maar zonder mensen die in

of rond dat gebouw samenkomen, elkaar ontmoeten en spreken zoals wij nu hier elkaar spreken, is het niet meer dan een oud gebouw, het oudste gebouw van Haren. Midden in het dorp. Want juist nu in coronatijd hebben we herontdekt hoe belangrijk samenzijn is, elkaar tegenkomen, elkaar spreken, niet alleen voor de vaste kerkgangers, maar voor iedereen.

We kijken rond in het fraaie historische interieur. De Dorpskerk heeft een monumentaal orgel, mooi houtsnijwerk en een mooie akoestiek. Er worden concerten gegeven, tentoonstellingen gehouden, rond de kerk is er soms markt of een modeshow. In de middeleeuwen was de Dorps- of Nicolaïkerk aan de heilige Nikolaas gewijd. De rooms-katholieke kerk aan de Ire-

nelaan is ook naar hem vernoemd. Sinterklaas heeft in de Dorpskerk zijn werkkamer. Dan speelt de muziekpiet op het orgel sinterklaasliedjes. 's Zomers staat de kerk door de week 's middags open voor de toevallige voorbijganger die een nieuwsgierige blik naar binnen werpt, voor de toerist die geïnteresseerd is in het oude meubilair en voor wie de stilte en bezinning zoekt, en een kaarsje wil aansteken. En soms ontstaat daar een gesprek van mens tot mens.

De Dorpskerk, zo ontdekken we al pratend, is een plaats van en voor mensen, waar zomaar iets van God beleefd kan worden. En dat al 800 jaar lang. Dat is iets om voor de toekomst te koesteren!

Welkom in de Dorpskerk

Door Rudolf Oosterdijk

U loopt naar binnen door het toren-portaal, langs stoere bakstenen muren en onder een kunstig gemetseld gewelf door. Nu staat u in de kerk. Links en rechts van u ziet u witte muren met kleine hoge half-ronde ramen. Oorspronkelijk zagen alle ramen er zo uit. De kerk was dus een donkere ruimte. Zo waren alle kerken in Nederland, in Noord-Europa in de 13de eeuw.

In die eeuw werd de Dorpskerk gebouwd. De kerk was een toevluchtsoord. Je vond er veiligheid als de vijand kwam of als er een brand woedde. De kerk was vooral een geestelijk toevluchtsoord. Bij alle vragen waar het leven je voor kan stellen, vond je hier hulp. Bedenk eens hoeveel mensen sinds de 13de eeuw hier geweest moeten zijn om te bidden en te danken, om te luisteren en te zingen. Vandaag komen hier nog steeds mensen. De Dorpskerk wil ook voor ons een plek van troost, bemoediging en inspiratie zijn.

Het gebouw en zijn geschiedenis

De Dorpskerk is dus oud. Waarschijnlijk is het koor van de kerk – het oostelijke deel tegenover het orgel – al in het begin van de 13de eeuw gebouwd. In de muur achter de kleine bank rechts vindt u een nis. Dat is een piscina geweest: een ‘wasbakje’ waarin de priester zijn handen waste. Een afvoer onderin liet het water buiten op het kerkhof lopen. Vlak bij de deur in de oostmuur ziet u een andere nis,

een hagiSCOOP: een kijkgat waar door mensen die niet in de kerk mochten komen toch naar binnen konden kijken. Al aan het einde van de 13de eeuw werd het schip – de grotere ruimte aan de westzijde – aangebouwd. Kijkt u eens vanuit het schip naar de doorgang richting het koor. Links en rechts ziet u twee ondiepe nissen: daar hebben in de Middeleeuwen altaren gestaan, links voor Maria, rechts voor een andere heilige. Het hoogaltaar in het koor was aan Sint Nicolaas gewijd. De Dorpskerk heet daarom ook Nicolaikerk. In het midden ziet u de boog naar het koor. Dat is de zogenaamde triomfboog. Het schip was in de Middeleeuwen eenvoudig. De muren waren versierd met schilderijen die verhalen uit de Bijbel of van heiligen ‘vertelden’. Er stond misschien een spreekgestoelte tegen de zuidmuur. Een orgel was er niet. De priester en een paar zangers zongen onbegeleid.

Aan het einde van de 16de eeuw kwam de Reformatie. De Paus verloor zijn zeggenschap over de kerken in het gewest Stad en Ommelanden (de provincie Groningen), de Protestantse leer deed zijn intrede en de kerkdiensten werden voortaan in het Nederlands, niet meer in het Latijn gehouden. De kerkgebouwen werden aangepast aan de nieuwe eredienst. In Haren werd in 1594 het altaar eruit gehaald en werden de schilderijen op de muren ‘weg gewit’. De preek-

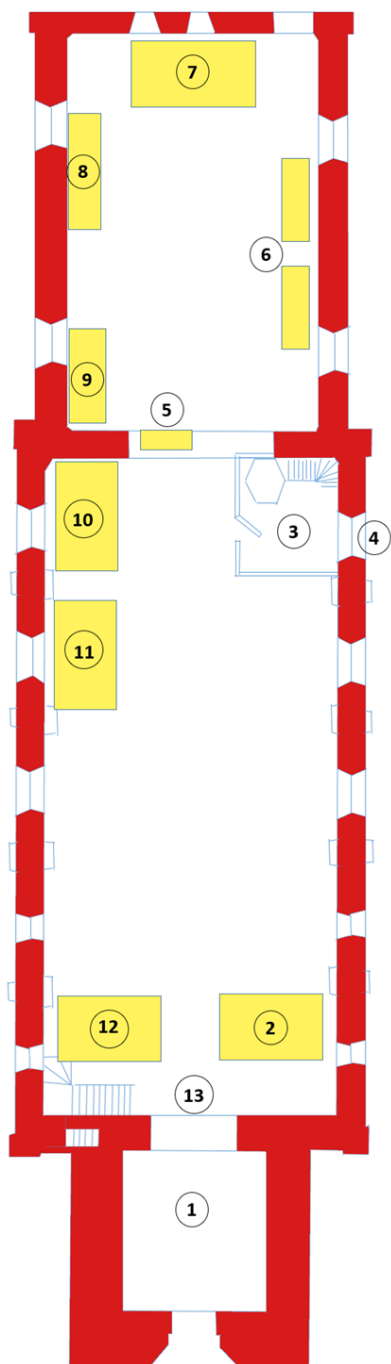
stoel tegen de zuidmuur werd het centrum van de eredienst. Daarom heen schaarde zich de gemeente,

Route door de Dorpskerk:

1. toren, gebouwd in de 12de eeuw, in 1914 ingrijpend verbouwd door Rijksbouwmeester ir. C.H. Peters
2. herenbank (vroeger voor rijke gemeenteleden), Caspar Struiwig 1725
3. preekstoel met doophek, Jan de Rijk en Caspar Struiwig 1725
4. gebrandschilderd raam uit 1939 waarin de centrale voorstelling op de preekstoel wordt herhaald
5. avondmaalstafel, Tico Top 2005, naar oud model doopvont, Tico Top 2012, naar het houtsnijwerk van de kansel
6. herenbanken van de familie Alberda-Schatter, voor 1620
7. herenbank van de familie Gockinga, 1720
8. ouderlingenbank, Caspar Struiwig 1725
9. zogenaamde bedsteebank, oorspronkelijk een bedmeubel uit de 17de eeuw
10. herenbank, Jan de Rijk 1724, kap 1842
11. herenbank ca 1770
12. herenbank ca 1670
13. orgel Antoni Hinsz 1770, met gebruikmaking van pijpwerk Helmman en De Mare uit de 17de eeuw

staand of zittend op eigen stoeltjes. Het koor werd afgesloten van het schip: een stille ruimte waar de gemeente vier à vijf keer per jaar kwam om het Heilig Avondmaal te vieren.

In de loop van de 17de eeuw kwa-

men langs de kant van het schip vaste banken voor de welgestelde Hareners. De twee bankjes tegen de zuidmuur van het koor zijn daarvoorbeelden van: familiebanken uit de jaren rond 1620.

De preekstoel met doophek werd gemaakt in de werkplaats van Casper Struiwig in 1725. Struiwig was een leerling van Jan de Rijk, een beroemde Groninger meubelmaker. Zijn vakmanschap is te zien in het middelste paneel van de preekstoel met een zogenaamde vanitasvoorstelling: een combinatie van symbolen die de mens aan zijn sterfelijkheid wil herinneren en aansporen om de goede keuzes te maken. De andere panelen van de preekstoel, waarop de symbolen van de vier evangelisten – Matteus met de engel, Marcus met de leeuw, Lucas met de stier en Johannes met de adelaar – zijn waarschijnlijk door leerlingen gesneden. Preekstoel en doophek werden toen geplaatst tegen de zuidmuur. Het is goed mogelijk dat de Gockingabank, nu tegen de oostmuur, destijds onder de triomfboog stond en het koor van het schip afsloot. De bank werd ‘gesticht’ door de familie Gockinga, een patriciersfamilie uit Groningen, in 1720.

Aan het einde van de 18de eeuw werd de kerk te klein voor de gemeente. Het koor werd bij de kerkruimte betrokken. Preekstoel en doophek werden verplaatst naar de plek waar die zich nu nog bevinden. Het lege koor werd met zitplaatsen gevuld. De bank die nu tegenover de preekstoel staat, kreeg toen een plek in het koor. De bank is ook een werkstuk van Jan de Rijk. Bij de herinrichting van

2015 kreeg de bank de ereplaats die hij nu bezet. Bijzonder is ook de bank die rechts daarvan staat en er uitziet als een ‘huisje’. In de 17de eeuw was die een bedstee. In de 19de eeuw werd het bed tot bank verbouwd en in het koor gezet.

Het orgel werd gebouwd door Antoni Hinsz in 1770. Bij de laatste restauratie van het instrument werd ontdekt dat Hinsz ouder pijp materiaal heeft gebruikt, namelijk van de 17de eeuwse orgelbouwers Helman en De Mare. Het lijkt er dus op dat de Harener Dorpskerk al in de 17de eeuw over een orgel beschikte en dat was bijzonder voor die tijd.

De kerk staat in het centrum van Haren als getuigenis van geloof in God en in Jezus Christus. Iedereen is welkom om binnen te komen en iets van dat geloof op te doen. Elke zondagmorgen is er een kerkdienst, waarin Bijbelverhalen gelezen worden en uitgelegd. Het Sacrament van de Tafel van de Heer wordt regelmatig gevierd en nieuwgeborenen of pas toegetreden gemeenteleden worden gedoopt. De zondagse eredienst is het moment waarop de gemeente God ontmoet.

De kerk is, behalve in de koude wintermaanden, dagelijks van 15-17 uur open. Dan wacht de stilte ons, kunnen we ons bezinnen, een gebed uitspreken, een kaars aansteken of even praten met een van de kerkwachten. Ook dan voelt de kerk aan als huis van mensen en als huis van God.

Welk kerkgenootschap huist er onder de windwijzer?

Verhaal over windwijzers op kerktorens

Door Jolien Berendsen-Prins

Er bestaat een heel oud rijmpje:

Calvinisten hebben een haantje

Luthersen hebben een zwaantje

Doopsgezinden hebben een houten huisje

Rooms-Katholieken hebben een kruisje

Haantje

Als de zon schijnt, zie je vanuit de verte het haantje als windwijzer op de toren van de Dorpskerk schitteren. Al in 820 na Chr. bepaalde Paus Nicolaas de Eerste dat er overal in de destijds bekende wereld op de torenspits van een kerk een haan als christelijk symbool geplaatst moest worden. Het is een symbool van waakzaamheid met het oog op de wederkomst van Christus. De nacht is de tijd van de duisternis en de haan laat bij het ochtendgloren weten dat de dag in aantocht is. Het licht overwint telkens het duister en de duistere machten van de dood. De haan begroet de opgaande zon, dat wil zeggen: Christus, het licht der wereld.

Wanneer het waait, draait het haantje de kop tegen de wind in. Die tegenwind staat voor de vijandelijke machten die het Christendom aanvallen. Zo staat de torenhaan symbool voor de verdediging van het Christelijk geloof. Het is ook een herinnering aan Petrus, een der eerste leerlingen van Jezus, die als 'haantje de voorste' Hem altijd en overal enthousiast volgde. Diezelfde Petrus liet in de nacht dat Jezus gevangen werd genomen, zijn meester in de steek

door - nog voor het hanengekraai - drie keer te ontkennen dat hij deze Joodse rabbi uit Nazareth kende. Berouw volgt op de zonde... Daarom zie je de haan vaak afgebeeld op biechtstoelen, waar men opbiecht wat men fout gedaan heeft en men een 'boete' opgelegd krijgt.

Na de Reformatie in de 16de eeuw koos de bevolking veelal voor de hervorming van hun lokale kerk, zoals ook hier in Haren. Het haantje behield zijn hoge plekje. Nieuwgebouwde kerken kregen vervolgens ook meestal een haantje

Zwaantje

Op 31 Oktober 1517 hing Maarten Luther (1483-1546) als hoogleraar theologie aan de Wittenbergse Universiteit in Saksen de beroemde 95 stellingen aan de deur van de Slotkapel. Dat waren stellingen over de leer van de destijds oppermachtige kerk van Rome om zo een wetenschappelijke discussie uit te lokken. Dankzij de recent ontwikkelde boekdrukkunst werden deze teksten en alle volgende publicaties razendsnel door Europa verspreid. Daar giste het al veel langer, ook vanwege andere dan godsdiensti-

ge oorzaken. Zijn geschriften werden op een gegeven moment zelfs verbrand, omdat hij door de paus in de ban werd gedaan. Vervolgens werd Luther door keizer Karel de Vijfde in 1521 vogelvrij verklaard. Eenmaal buiten de kerk en de wet geplaatst werd Luther tot een radicale koers gedwongen met als gevolg een kerkscheuring: de Reformatie. Luthers invloed was wereldwijd groot.

Hoe werd de zwaan het symbool voor Luther? Honderd jaar eerder was Johannes Hus (1369-1415) als hoogleraar theologie in Praag door de rooms-katholieke kerk ook in de ban gedaan, maar hij kwam wel op de brandstapel terecht. Het Boheemse woord 'hus' betekent 'gans'. Hij schrijft vanuit de gevangenis: "Eerst hebben zij voor de gans strikken gespannen door dagvaardingen en banvloeken, en nu belagen ze sommigen uwer. De gans, een makke en tamme vogel, maar geen hoogvlieger, is er niet in geslaagd hun strikken te verbreken. Maar andere vogels, die door Gods genade en hun bouw wel hoog kunnen vliegen, zullen hun hinderlagen vernietigen." Verderop schrijft Hus over valken en adelaars die in gezichtsscherpte de andere vogels overtreffen. Maar de zwaan is niet terug te vinden in de brieven van Johannes Hus. Maarten Luther zelf schreef in 1531 als eerste over de zwaan: "Sint Johannes Hus heeft over mij voorspeld toen hij aan zijn volgelingen in het

Boheemse land schreef: zij zullen nu een gans braden, maar over honderd jaar zullen zij een zwaan horen zingen. Die zullen zij moeten verdragen." Er bestaan penningen die Luther afbeelden met als rand-schrift: "Was eine Gans gedacht, had dieser Schwan volbracht". De componist en liedschrijver Luther met zijn bekendste lied: "Een vaste burcht is onze God", koos wellicht ook voor de zwaan omdat deze als een muzikale vogel te boek stond. Er bestond een eeuwenoud verhaal dat stervende zwanen zingen met vreugde. Dat geldt niet de ons bekende witte Knobbelzwaan, maar wèl de Kleine Zwaan en de Wilde Zwaan met de bijnaam Zing-of Zangzwaan. Zij produceren een trompetterige zwannenzang. De zwaan als Luthers symbool verscheen eerst binnen en later ook buiten de Lutherse kerken. Vooral in Nederland en Oost-Friesland. Ook als windwijzer op de toren.

Houten huisje

Nadat Luther de bijbel in de volkstaal had vertaald, kon men zelf de bijbel bestuderen. Eén groep nam de zogenaamde Bergrede van Jezus zo serieus dat zij met de overheid in conflict kwamen. Zij lieten zich herdopen, maar werden door de andere Protestanten verketterd als 'wederdopers'. De radicalen onder hen, die geloofden in het nabije einde der tijden en de Wederkomst van Christus, bezetten Münster als het Nieuwe Jeruzalem. In 1535 werden zij verslagen. Hun geloofsgenoten werden hevig vervolgd, ook in Nederland. Menno Simons (1496-1561), een pacifistische ex-priester uit het Friese Wit-

marsum preekte verdraagzaamheid. Dogma's waren voor hem taboe en hij beschouwde iedereen als gelijkwaardig. Gebruik van wapens en het zweren van een eed werden verboden. Men sprak over Mennisten of Mennonieten en later over Doopsgezinden. Na circa 1578 stopte in ons land de vervolging van deze Mennisten. Zij mochten bijeenkomen in een onopvallend kerkgebouw, 'Vermaning' genoemd. Daar werden de leden vermaand en aangespoord tot een eenvoudig leven met hard werken. Deze gebouwen waren destijds gewone onopvallende houten, later ook stenen, huizen. Later spraken men over de 'Doopsgezinde Sociëteit' met als motto: "Dopen wie mondig is. Spreken dat bondig is. Vrij in het christelijk geloven. Daden gaan woorden te boven." Wie volwassen is kan dan zelf voor de doop kiezen.

Kruisje

Het kruis op kerktorens als christelijk symbool werd pas in 586 na Chr. voor het eerst gebruikt. Dat was nadat de Romeinse Keizer Constantijn de Grote het Christendom tot een 'toegestane godsdienst' had verklaard en de christenvervolgingen gestaakt werden.. Zijn moeder Helena reisde naar het Heilige Land en nam restanten van het houten kruis, waarop Jezus zelf gekruisigd zou zijn, mee als object van verering, een 'relikwie'. Het kruis, in het Latijn 'crux' en in het Grieks 'stauros', staat voor een paal of een stuk dood hout. Het kruis van Jezus is de tegenhanger van de 'levensboom' in het Paradijsverhaal in het bijbelboek Genesis. Bij die levensboom kwam de

zonde in de wereld, terwijl Jezus aan het kruis plaatsvervangend voor de zonden van de wereld stierf. Hij overwon de dood, het graf was leeg en hij verscheen op de derde dag eerst aan Maria Magdalena en vervolgens aan zijn volgelingen. Dat vierten we met Pasen.

Al eerder, in 431 na Chr. kwamen er kruisen binnen kerken en ook woonhuizen. Het crucifix, een kruis met het lichaam van Christus eraan vastgehecht, werd ook toegestaan en vereerd. Protestanten hebben veelal geen kruis in en op kerken omdat zij bijgelovige praktijken rond een kruis wilden vermijden. Na de Reformatie gingen de kerken over in handen van de Calvinisten. De Rooms-Katholieken werden net als de Lutheranen, de Doopsgezinden en de Joden gedoogd. Men mocht bijeenkomen in onopvallende kerken zonder torens en luidklokken, onzichtbaar vanaf de openbare weg. In de 19de eeuw kregen zij, net als andere kerkgemeenschappen, de vrijheid om kerken te bouwen met torens en daarop een windwijzer. De Rooms-Katholieken kozen voor een kruis.

Als je erop gaat letten zie je overal verschillende windwijzers/ windvanen op kerktorens: in Noordlaren en op de Martinatoren een paard. Elders ruiters te paard, griffioen, leeuw, adelaar, dubbelkoppige adelaar, pauw, phoenix, ooievaar, duif, hen, springend hert/ hinde, lam, bazuinblazende engel, beschermheilige van een kerk, Sint Jacobsschelp, walvis, vis, zeilschip, zeepaard en zeemeermin/man.

Henk Sluurman's levenslange band met deze kerk

Interview met Henk Sluurman, die als kind van twaalf jaar al onderwijs volgde in de consistoriekamer

Door Hein Bloemink

“Die Schule ist besetzt”. Dat had een ijverige Duitse soldaat in 1944 op een bordje geschreven en dat bevestigde hij op de deur van de hervormde school in Ons Centrum. Het is oorlog. De twaalfjarige Henk Sluurman krijgt met andere kinderen les in de consistoriekamer van de Dorpskerk. “Er stonden vier rijen met banken. Dat was tijdelijk mijn school”, zegt Sluurman. De kerk zou in zijn hele leven een grote rol blijven spelen.

“Pomp dan toch, bliksems”

Als Henk Sluurman (1932) nu terugdenkt aan die tijd komen er vage herinneringen naar boven. Hij ziet schoolmeester Molenaar weer voor zich, die organist was in de Dorpskerk. “En ik weet nog dat de heer Reinders reserve organist was. Die man had een humor. Hij had het sigarenwinkeltje aan de Kerkstraat en in de oorlog moest hij verplicht een bordje ‘Verboden voor Joden’ op zijn raam plakken. Hij schreef erbij: En ook verboden voor Japanners, haha.” Als Sluurman het over Reinders heeft schiet hem een andere anekdote te binnen: “Hij speelde op een orgel waar lucht ingepompt moest worden. Ik moest hem tijdens een kerkdienst eens helpen met pompen, maar ik deed het kennelijk niet goed. Want hij werd boos en riep naar mij: “Pomp dan toch, bliksems!”. Haha, ik weet nog dat dominee Vinkenborg op de kansel het

kon horen en zei: ‘Reinders, is dat nou nodig?’ Wat hebben we erom gelachen.”

Tweehonderd keer trekken

Als volwassene kreeg Sluurman gedurende een half jaar een functie in de kerk. Koster Aasman was langdurig ziek en zijn taak werd verdeeld over vier hulpkosters, waarvan Sluurman er één was.

“Het was mijn taak om op zaterdag de klok te luiden om 16.00 uur en 18.00 uur. Dan hing je nog echt aan een touw. De ene beurt moest je tweehonderd keer trekken en de andere beurt honderdvijftig keer.” Grappig detail is dat Sluurman's zoon Jan Derk anno 2021 koster is en ook de torenklok moet laten luiden. Jan Derk vertrouwt de ver-slaggever toe, dat dit tegenwoordig elektrisch gaat met een druk op de knop. “Niks touwen”, lacht hij.

Kerkboerderij

Henk Sluurman werd wagenmaker van beroep en had een carrosseriebedrijf aan de Kromme Elleboog (waar nu een huisarts zit). Hij bouwde aan cabines voor vrachtwagens, maar die markt droogde op. Hij ging toen werken in de onderhoudswerkplaats van de NS. In zijn vrije tijd bleef de hervormde kerk een rol spelen in zijn leven. Als vrijwilliger ging hij zich inzetten voor de oprichting van een dependance van de Dorpskerk, wat later de Kerkboerderij zou worden aan de Oude Middelhorst. Sluurman:

“Dat was een initiatief van dominee Arie Bijl. Die zag dat er een nieuwe wijk achter het spoor gebouwd werd, Oosterhaar. Hij zei: Een nieuwe wijk vraagt om een nieuwe kerk.” De boerderij werd eerst gehuurd van de burgelijke gemeente en later aangekocht.

Volgens Sluurman werd het een oecumenisch project, want de hervormde en de gereformeerde kerk van Haren sloegen de handen ineen. “Cees ten Berge, nu nog steeds een bekend muziekdocent in Haren, was als jongeman onze eerste organist daar.” Sluurman zat veertig jaar in de beheercommissie van de Kerkboerderij. Enkele jaren geleden is deze verkocht aan een instelling voor gezinsvervangende huizen: De Sprank.

De band die blijft

En nu, ruim tachtig jaar nadat hij als kleine jongen onderwijs kreeg in de Dorpskerk, komt Henk Sluurman hier nog steeds. Hij is kerkwacht en leidt belangstellenden rond in de Dorpskerk. Maar eigenlijk leidt hij ze rond door zijn eigen leven, waar deze kerk onlosmakelijk mee is verbonden.

Herinneringen aan koster Eitens

Meer dan 50 jaar koster van de Dorpskerk

Door Gerrit Hartman en Roelof Rabbers

Meer dan 50 jaar was Kars Eitens als koster een van de belangrijkste vrijwilligers van de Dorpskerk.

Op 6 maart 1936 werd hij geboren aan de Rijksstraatweg, daar waar Kars nu weer woont. Van jongs af aan werkte hij in het transportbedrijf van zijn ouders, het bedrijf wat hij later overnam.

Op 30 mei 1963, de dag na zijn huwelijk, werd Kars benoemd tot koster van de Dorpskerk. Het kosterschap was in die tijd een zware functie. Zondagsochtends om half 6 de verwarming in de kerk aanzetten, om 8 uur de klok luiden en dit nogmaals om kwart voor 10.

Kars beschouwde de Dorpskerk als zijn kerk en voelde zich er volledig verantwoordelijk voor. Als koster was hij het aanspreekpunt bij huwelijken, begrafenisdiensten, concerten, koorrepetities en lezingen. Verder hield hij toezicht op de toren - eigendom van de burgerlijke gemeente - en de verlichting rondom de kerk. Het uurwerk in de kerktoeren moest hij twee keer per week opwinden. Dit gaat nu automatisch, net als het luiden van de kerkklok.

Zes dagen per week werkte Kars in zijn bedrijf, op zondagmorgen was hij koster en op zondagmiddag deed hij de administratie. Ook door de week was hij vaak in de kerk te vinden. Dit alles kon alleen dankzij de steun van zijn helaas overleden echtgenote Katrien.

Kars spreekt Gronings. Wanneer iemand voor hem moest invallen kreeg hij de instructie: *Most er goud om denk'n, het is joen keerk as joe koster bist en ast aandere mout dan mouten ze dat op tied mit joe overlegg'n*. De communicatie met hem was daarom niet altijd gemakkelijk. Toen we in 2016 een filmpje over Kars maakten hebben we die toch maar ondertiteld. Kars vertelde dat de politie hem eens midden in de nacht belde omdat de klok van de Dorpskerk luidde. Hij vermoedde dat iemand met een apparaatje de klok van buitenaf heeft aangezet, maar zou het ook een grappenmaker van binnen de kerk kunnen zijn geweest?

Onderscheidingen

Na 50 jaar kosterschap ontving Kars op zondag 30 juni 2013 uit handen van de voorzitter van het

College van Kerkrentmeesters, Gerrit Hartman, het draaginsigne in goud met briljant en een oorkonde van de Vereniging Kerkrentmeesterlijk Beheer.

Op 25 april 2014 werd Kars benoemd tot Lid in de Orde van Oranje-Nassau. De burgemeester van Haren, mevrouw Vlietstra, spelde hem in de Dorpskerk de bijbehorende versierselen op.

In 2015 werd Kars opgevolgd door de huidige koster Jan Derk Sluurman.

Kars Eitens, 50 jaar koster

Akoestiek van een concertzaal

Hoe zangers en musici de gewelven vullen met muziek

Door Hein Bloemink

De gewelven, de stenen die zijn gebakken in de 13de eeuw en de ramen die al 800 jaar uitzicht bieden op een veranderend dorp... Al deze elementen hebben vast en zeker invloed op de akoestiek in de Dorpskerk.

Het valt niet te bewijzen, maar het is gewoon fijn om te fantaseren over al die stemmen en muzikale klanken die deze ruimte hebben gevuld tussen 1221 en 2021. Het is niet voor niets dat hier de beroemde Dorpskerkconcerten worden gegeven. Het heeft een reden dat zich hier reeds in 1999 dertig zangers en zangeressen verzamelden om later het Nicolai Ensemble te vormen. En van recenter datum: het is logisch dat de Harense troubadour Johannes van Timmeren zijn weg heeft gevonden naar deze kerk, en dan met name naar de toren, om in eenzaamheid zijn liedjes te zingen en op te nemen. De akoestiek van deze kerk levert in combinatie met de entourage en historie een betoverend elixer op. Om die reden durf ik de Dorpskerk gerust 'concertzaal' te noemen. Daarbij speelt de aanwezigheid van het

Hinsz-orgel uit 1770 (inmiddels liefdevol gerestaureerd) een grote rol.

Nicolai Ensemble

Eén van de belangrijkste bescpelers van dit gewijde podium is het Nicolai Ensemble. Een groep liefhebbers wilde in 1999 een Bach cantate instuderen voor een kerkdienst.

De muziek verbond hen hechter dan verwacht en zo werd deze groep de voorloper van het Nicolai Ensemble, dat nog steeds bestaat. De directie kwam in 1999 in handen van Jelke Hamersma. Het eerste bestuur bestond uit Ans Engwerda, Cees Poelman, Martin Sprenger en Rudolf Oosterdijk als initiatiefnemer.

Het koor is met haar tijd meegegaan. In het begin zong men louter cantates, nu is het repertoire veel

breder. In 2013 heeft het Nicolai een groot project samen met het Winschoter koor Arti Vocali gedaan: de uitvoering van Händels Messiah op twee locaties onder leiding van dirigent Bram van der Beek. Het koor staat onder de directie van Jelke Hamersma.

Voor concerten betaalt het Nicolai slechts een kleine bijdrage in de kosten van het gebouw. Het koor gebruikt nog steeds de kerk gratis voor de repetities. De 'tweesporenkoers' van het koor is gebleven: kerkmuziek zingen ten behoeve van de eredienst twee keer per jaar voor twee jaarlijkse concerten.

Bron: www.nicolaiensemble.nl

Nicolai Ensemble, heropening Dorpskerk 29 mei 2015

Dopen, trouwen en rouwen in de Dorpskerk

Door Jolien Berendsen-Prins,
ouderling Hervormde Gemeente Haren - Onnen

Dopen in de Dorpskerk

Sinds 800 jaar worden er in Haren kinderen gedoopt in de Nicolai- of Dorpskerk. In de Middeleeuwen was het de gewoonte om de pasgeborene zo snel mogelijk ten doop te houden, immers de kindersterfte was groot. Ongedoopte kinderen mochten niet in gewijde grond op het kerkhof begraven worden en men twijfelde of ze wel in de hemel kwamen. Kinderen kregen volgens de traditie de naam van grootouders of andere familieleden of ze werden naar eerder overleden kinderen vernoemd. Vervolgens kwamen ook Bijbelse namen in gebruik of de naam van de heilige wiens sterfdag gevierd werd op de dag van de doop. Tegenwoordig worden de meeste kinderen enkele weken of maanden na hun geboorte gedoopt in een zondagse kerkdienst met de gemeente als getuige erbij.

Op zondag 16 oktober 2016 vond in de Dorpskerk de Doop van Harmen Jacob Hendrik Roos plaats, die op 8 mei ter wereld was gekomen. Hij werd vernoemd naar zijn vader, zijn grootvader en zijn overgrootvader. De zusjes Merel en Mirthe mochten aan het begin van de kerkdienst de kaarsen op de Avondmaalstafel aansteken. Wij zongen vervolgens Lied 21: "... Dank U voor deze mooie aarde, dank U voor sterren, maan en zon. Dank U dat U ons wilt bewaren, kracht en levensbron...". Na de Groet en Bemoediging zongen wij

Lied 868: "...Lof zij de Heer, Hij omringt met zijn liefde uw leven; heeft u in 't licht als op adelaarsvleuglen geheven. Hij die u leidt, zodat uw hart zich verblijdt, Hij heeft zijn woord u gegeven...". Na een praatje van de dominee met alle kinderen vertrokken zij naar de eigen Kindernevendienst. De eerste schriftlezing kwam uit Deuteronomium 4 waar het gehoor wordt opgeroepen de leefregels van God door te geven aan de volgende generaties. In de tweede schriftlezing uit Lucas 17 zegt Jezus zijn leerlingen aan in alles met de kleinen - kinderen dus - rekening te houden. De gemeente zong staande Lied 342: "In God de Vader op zijn troon geloven wij, en in de Zoon, uit God geboren voor de tijd, Hem zij de macht, de majesteit. En in de Geest, die ons geleidt, geloven wij dat er altijd een Trooster is, zacht als de wind, een

sterke moeder bij haar kind..." Vervolgens werd de kleine Harmen in de witte familie-dooptjurk naar binnengedragen met alle kinderen in zijn gevolg. Dominee Oosterdijk las een uitleg over de Doop voor en de ouders werd gevraagd of zij Harmen wilden opvoeden in geloof, hoop en liefde. Daarna werd de gemeente gevraagd om de ouders daarbij te steunen. Vervolgens mochten de kinderen de doopvont vullen met warm water. Na het doopgebed sprenkelde dominee Oosterdijk het doopwater op het hoofdje van Harmen, die liefdevol door zijn moeder werd vastgehouden. Zo werd Harmen Jacob Hendrik Roos gedoopt 'in de Naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest'. Het gebeurde onder toezicht van zijn vader, alle kinderen en de gemeente. De ouderling van dienst gaf de ouders namens de kerkenraad de doopkaars,

Doop van Harmen Jacob Hendrik Roos

aangestoken aan de Paaskaars. Harmen kreeg, voor later, een kin-derbijbel. Vervolgens zongen wij staande Lied 780 met de ontroe-rende woorden: "In de schoot van mijn moeder geweven, als een wonder bereid, aan het licht toege-

wijd, is mijn leven door liefde om-geven...Voordat ik aan het licht ben gekomen was Jij met mij ver-trouwd, heb Jij mij al gebouwd en mijn naam op Je lippen geno-men...". Na het gezamenlijk gebe-den Onze Vader onder kloggelui,

volgde de zegen, om zelf tot een zegen te zijn.

Na afloop gingen we gezellig naar Ons Centrum achter de Dorpskerk om de ouders te feliciteren, de do-peling te bewonderen en kregen we drinken met feestelijk gebak.

Dorpskerk markeert eeuwige trouw

Herinnering aan een bijzonder feest. Huwelijksbevestiging en inzegening van Hannah Oosterdijk en Vincent Hensen in de Nicolai- of Dorpskerk

Romantiek in de kerk bestaat al eeuwen en het is nog altijd een ontmoetingsplek voor jong en oud. Hannah ging als theologiestudente wekelijks zingen in het Nicolai Ensemble in het koor van de Dorpskerk. De nieuwe koordirigent was Vincent Hensen, bijna afgestudeerd als organist en beiaardier. Onder het toeziend oog van dit muzikale gezelschap sloeg de vonk over. Deze romance liep uit op een huwelijksinzegening op 12 juli 2018, nadat het burgerlijk huwelijk was voltrokken. Voorganger was Ds.H.J.Lieftink-Buijs, haar tante Jet, die Hannah als baby had gedoopt. Aangezien wij als kerk-gangers Hannah en zus Elisabeth hadden zien opgroeien van kleuter tot volwassene, was de hele gemeen-te uitgenodigd voor deze feestelijke trouwdienst. De befaamde orga-nist Theo Jellema, vriend en leer-meester van de bruidegom, speel-de op het orgel trompetgeschal van Henry Purcell (1695-1695) terwijl de stralend-gelukkige bruid aan de arm van haar vader de -prachtig met zonnebloemen ver-sierde - kerk kwam binnen gelo-

pen, waar de bruidegom haar stond op te wachten. Wij zongen als intochtspsalmen Lied 46: "God is een toevlucht te allen tijde... Hij is met ons, Hij wendt ons lot. Een vaste burcht is onze God." Daarna werd door het bruidspaar een kaars aangestoken voor hen die hier niet aanwezig konden zijn.

De eerste schriftlezing was uit Jesaja 2: 2-5 (Herziene Statenvertaling) "...En zij zullen hun zwaarden omsmeden tot ploegscharen en hun speren tot snoeimessen. Geen volk zal tegen een ander volk het zwaard opheffen. Oorlog voeren zullen zij niet meer leren...". De tweede schriftlezing kwam uit de brief van de apostel Paulus aan de Kolossenzen 3: 12-17.

"Omdat God u heeft uitgekozen, omdat u zijn heiligen bent en hij u liefheeft, moet u zich kleden in innig medeleven, in goedheid, bescheidenheid, zachtmoedigheid en geduld. Verdraag elkaar en vergeef elkaar als iemand een ander iets te verwijten heeft; zoals de Heer u vergeven heeft, moet u elkaar vergeven. En bovenal, kleed u in de liefde, dat is de band die u tot een volmaakte eenheid maakt...".

Wij zongen Lied 657: "Zolang wij adem halen, schept Gij ins ons de kracht. Om zingend te vertalen

waartoe wij zijn gedacht. Elkaar zijn wij gegeven tot kleur en samenklank".

Na de Overdenking door ds. Lieftink werd het huwelijksformulier gelezen en na het jawoord gaf het bruidspaar elkaar de trouwring, volgens de protestantse traditie aan de rechterhand.

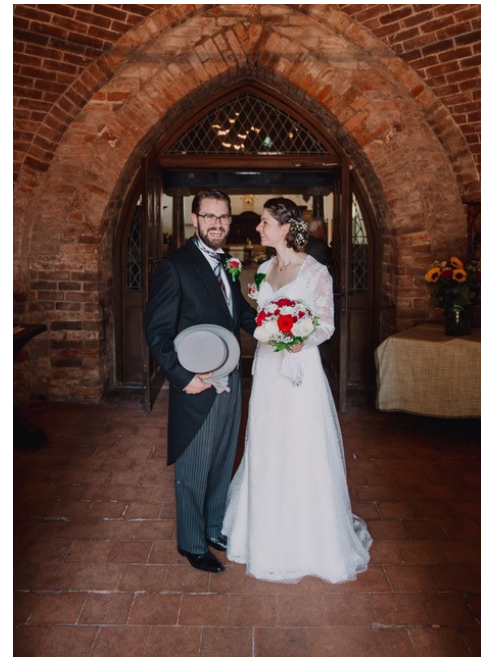
Vervolgens knielde het bruidspaar en werd hun huwelijk ingezegend met de eeuwenoude zegenbede uit Numeri 6: "De Here zegene u en behoede u; de Here doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig; de Here verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede". Vervolgens zong de gemeente staande Lied 791: "Liefde eenmaal uitgesproken als uw woord van het

begin, Liefde wil ons overkomen als geheim en zegening. Liefde, die ons hebt geschapen, vonk waarmee Gij zelf ons raakt, alles overwinnend wapen, laatste woord dat vrede maakt. Liefde waagt zichzelf te geven, ademt op van goede trouw. Liefde houdt ons in het leven, daarop hebt Gij ons gebouwd”.

Daarna overhandigde de ouderling van dienst namens de kerkenraad de huwelijksbijbel en klonk Lied 713: “Wij moeten Gode zingen, hallelujah.” De collecte was door het bruidspaar bestemd voor De Open Hof, een oecumenisch diaco-

naal-pastoraal centrum in de Stad voor mensen die buiten de samenleving staan. Als slotlied zongen wij staande “Praise, my soul, the King of Heaven”. Tijdens deze muzikale huwelijksviering werden er prachtige orgelconcerten ten gehore gebracht van Johann Ludwig Krebs (1713-1780) en Johann Sebastian Bach (1685-1750). Uiteindelijk vertrokken alle kerkgangers met het bruidspaar, de familie, de vrienden en vriendinnen vanuit de kerk naar het Raadhuisplein voor de bruiloftsreceptie op een zonovergoten terras.

Een uitvaart om nooit te vergeten

Op 14 oktober 2020 was de dankdienst voor Wims leven in de Nicolaï- of Dorpskerk. Door de coronamaatregelen kon de kerkelijke gemeente deze rouwdienst niet bijwonen, slechts de eigen familie. Vier zangers en onze organist Jan Harryvan werkten mee aan deze dienst. Een intieme dankdienst voor het leven van Willem Jacobus Johannes van der Waal (1931-2020). “De naam die Gij geschreven hebt in de palm van Uw hand”. Dominee Oosterdijk, die de dienst leidde, en ik als ouderling van dienst, kwamen via de torenhal de familie Van der Waal buiten begroeten. Toen de kist geschouderd werd binnengedragen liepen zijn vrouw Ritta - waarmee Wim 60 jaar lief en leed heeft gedeeld - en de kinderen, schoon- en kleinkinderen er achteraan. Dominee en ouderling sloten de rij. Rondom de kist kwamen kaarsen te staan, door de kleinkinderen aan

de grote Paaskaars aangestoken. Psalm 68: 7 klonk: “Hij droeg ons door de diepte heen, de Here Here doet alleen ons aan de dood ontkomen...”.

Dochter Elsbeth memoreerde haar vader met de woorden die hij altijd moedig en blijmoedig voorgeleefd had: de kunst van het delen, geven en ontvangen.

Zoon Willem-Matthijs ontroerde ons toen hij vertelde over zijn jeugd met een vader die 's avonds voor vertrek toch nog even met hem Monopolie speelde, ook als was het soms pas na een week uitgespeeld.

De schriftlezingen had Wim 27 jaar geleden - direct na zijn ongeluk - al aangegeven, namelijk uit

De kerkenraad van de Hervormde Gemeente Haren-Onnen heeft met ontroering kennis genomen van het overlijden van

Ds. W.J.J. van der Waal

Ds. Wim van der Waal was van 1979 tot 1993 als predikant verbonden aan onze gemeente.

Wij herinneren ons hem als een bezielend vertolker van het Woord met een uitgesproken maatschappelijke betrokkenheid en als een geduldig en betrokken pastor. Ook na zijn, door een ernstig ongeval, vroegtijdig emeritaat bleef hij als gemeentelid zeer betrokken bij de gemeente en dwong hij met zijn doorzettingsvermogen en positieve levenshouding respect af.

Wij wensen zijn vrouw Ritta, hun kinderen Elsbeth, Machteld en Willem Matthijs, partners en kleinkinderen God's troost toe bij dit gemis.

het bijbelboek Genesis, waarin verhaald wordt hoe na de zondvloed het water begint te zakken en Noach een duif laat uitvliegen, die geen droog plekje kan vinden en weer terug komt om te schuilen in de Ark. Na 7 dagen laat Noach opnieuw de duif los die vervolgens met een jong olijfbled terugkomt en weer 7 dagen later voorgoed uitvliegt. Lied 753 klinkt: "... Daar is het altijd lentetijd, in bloei staat elke plant. Alleen de smalle doodssee scheidt ons van dat zalig land...". En uit de zogenoemde Bergrede van Jezus (Mattheüs 5). Op de rouwkaart stond dan ook: "Gelukkig wie zuiver van hart zijn, want zij zullen God zien". Na de overdenking door dochter Machteld, ook predikant, werd Lied 866 gezongen: "...Treurigheid wijk, vrolijkheid blij, want Jezus wil mijn Heiland zijn... Hij is de beste, de eerste en de leste, die ik bemin en minnen zal". Al eeuwen geleden geschreven door de beroemde dominee Jacobus Revius (1586-1658). Tot slot werd Lied 675 ten gehore gebracht: "Geest van hierboven, leer ons geloven, hopen, liefhebben door uw kracht!... Wat kan ons schaden, wat van u scheiden, Liefde die ons hebt liefgehad...". Na de zegen werd de kist opnieuw geschouderd en liepen dominee Oosterdijk en ik vóór de kist uit, gevolgd door de familieleden. Onder klokgeluid begaven wij ons lopend via het omringende kerkhof over de Kerkstraat naar de nabijgelegen Hervormde Begraafplaats. Daar hoorden wij aan de rand van het vers gedolven graf de eeuwenoude Apostolische Geloofsbelijdenis van de vroeg-christelijke Kerk. Vervolgens werd de kist neergelaten. Tot slot werd gezamenlijk het gebed dat Jezus ons geleerd heeft gebeden: "Onze Vader...".

Column

Cultuur en wereldse zaken: plaats van heil

Henk Boomker

Onder haar klokslag heb ik bijna mijn hele leven gewoond. Ontelbare keren heb ik haar kerkelijk erf betreden. Ontelbare keren heb ik haar klok de zondag horen inluiden. Ontelbare keren hoorde ik het gebeier dat opriep tot de eredienst. Ik hoorde haar vrolijke of sombere tonen, afhankelijk van de gelegenheid. De kerk waar het onnoembare wordt gezegd, bezongen en gepredikt. Een plaats van geloven. Tot heil van onze zielen. Niet de ziel van mijn jeugd overigens, want die werd elders verkondigd. De hervormde gemeente was een andere tak aan dezelfde boom.

Ik denk nog steeds aan haar als de hervormde kerk, onverwoestbaar als de grote kei op haar erf. Jaarlijks kijk ik langs haar toren omhoog. Ik weet precies het moment waarop de 'Last Post' klinkt. De gezamenlijke bezinning is dan breder, is algemener, in het herdenken van de gevallenen.

Langzamerhand is de kerk Dorpskerk geworden. Het kerkbezoek neemt af terwijl de kerk haar bredere context uitdrukt in een algemenere naam. Ze wil van het dorp zijn, hoewel alleen de hervormde gemeenteleden haar kosten dragen. Het kerkelijk erf als een centrale plek en een plaats van ontmoeting. Kerkvensters gaan open. Naast het Hoge Woord komt er ruimte voor wereldse geluiden. De

Geest mag waaien waarheen zij wil.

Later noemen we haar ook de Nicolaikerk. Zich daarmee voegend in de Harense rij van kerken, die een eigen naam hebben. Een verwijzing naar de eeuwenlange historie van het gebouw en de patroonheilige van de kerk, Sint-Nicolaas. Hier resideert hij nog steeds tijdens zijn Harens verblijf. Zijn goedhartigheid openbaart zich ook hier aan onze kinderzielen.

In de kerk is nu letterlijk en figuurlijk plaats gemaakt voor andere belevingen, die stroken met de identiteit van het gebouw.

Wereldse koormuziek, beeldende kunst, schilderijen, koor gesprekken en concerten met een uitgebreid repertoire, soms in samenspel met het fraaie Hinsz-orgel.

De deur staat open voor wie hier wil binnengaan. Tijdens de doorweekse openstelling vertellen vrijwillige gidsen over de kerk en haar symbolen. Over de historische Bommen Berend en de theoloog Abraham Trommius, die hier een belangrijk deel van zijn beroemde Concordantie schreef en daarmee de Bijbel ontsloot voor niet-theologen. Dorps- of Nicolaikerk, een gebouw met twee gezichten. Of je nu een kerkelijke band hebt of een culturele relatie, ze staat er voor ons aller heil. Al acht eeuwen lang.

Zomaar binnenkijken in de Dorpskerk

Kerkbezoek, maar dan anders

Een bijzonder bezoek aan de kerk

Herinnering van Roelof van Wijk

“Hello, ik ben een oud-Harenaar, lang geleden geëmigreerd en nu op familiebezoek weer even terug”.

Dat overkomt je niet elke dag dat de kerk open is en een bezoeker uit Canada zich aandient. “Ja, ik zat vroeger ook wel in de kerk, maar de banken waar ik moest zitten zijn weg zie ik”. Dat komt omdat er minder zondagsbezoekers zijn en de kerk in de loop der tijd ook wel wil veranderen voor de Harenaars, er zijn nu immers ook muziekuitvoeringen en recepties van bruiloften of andere feestelijke bijeenkomsten. Onlangs was er nog een bijeenkomst op de Open Monumentendag waar een van de predikanten een verhaal deed over de vieringen van en in de kerk.

“Vroeger mocht je in de kerk alleen luisteren en soms zingen. Er hing een bord dat altijd begon met psalm 100, ja, dat was er opgeschilderd”. Daar is nog een aardige anekdote van: de koster, die op het

bord altijd de te zingen liederen aan moest geven, vergiste zich een keer en schreef Psalm:1001

Hij dacht natuurlijk: “Als ik het zo doe, dan snapt ieder dat het Psalm 100 vers één moet zijn”. Maar dat ging dus niet goed, er werd zelfs een rijmpje van gemaakt.

“Hebt u ook weleens op de orgelgalerij gezeten?”, vroeg ik. “Nee dat niet, want de zitplaatsen in de kerk werden elk jaar verhuurd, meestal op 1 januari voor een heel jaar en natuurlijk ging dat zo: wie het meest betaalde kreeg de beste plaatsen, vooraan. Dat betekende dat je altijd op dezelfde plaats moest zitten. Soms had je ook nog een vrouwen- en een mannenkant.

Ja, dat heb ik gezien in advertenties waar een huis of land werd aangeboden inclusief een vrouwen- of een mannezitplaats in de kerk voor bijvoorbeeld 30 gulden”. “U weet er veel van”, zei ik. “Hoe lang bent u nu weggeweest?” “Well, een veertig jaar”, zei de bezoeker. “Ik heb die predikant (z’n naam weet ik niet meer) nog meegemaakt op de catechisatie, dat was vaak grote pret”. “Kijkt u nog eens rustig rond”, zei ik.

Zo leerde ik weer heel wat. Hoe meer we als gastheer of gastvrouw horen, hoe beter we andere bezoekers kunnen informeren.

Dorpskerk interieur nog vol met oude banken van vóór 1956

De Dorpskerk is een beetje van mij, omdat ...

Bart en Yvonne Flikkema uit Haren hebben beiden een reden om te zeggen dat de Dorpskerk ook een beetje van hen is.

‘Mijn dakpannen’

Bart zegt: “De Dorpskerk is ook (een beetje) van mij, nadat ik op 15 september 2011 in een artikeltje in het *Harener Weekblad* las dat Harenaars werd gevraagd een dakpan van de Dorpskerk te adopteren. Er moest aan de Dorpskerk een en ander worden bijgespijkerd en daar moest geld voor worden gevonden. Doortastend heb ik toen twee dakpannen gekocht. Elk jaar vindt nu een controlebezoek aan mijn Dorpskerk plaats. En elk jaar vink ik die twee dakpannen af.”

‘Op het bankje’

Yvonne zit op het bekende bankje

uit de krant. Ze zegt: “Ik heb een binding met de Dorpskerk. Maandelijks sta ik letterlijk even stil bij de Dorpskerk omdat ik de foto maak voor de vaste rubriek in *Haren de Krant*: “Gesprekken op het bankje

bij de Dorpskerk”. Daar worden mensen geïnterviewd door Hein Bloemink. En zo kan het verkeren dat ik zelf ook eens op het bankje zit, aan de andere kant van de lens.”

Greetje Nieuwold voelt zich sterk met deze kerk verbonden en dat gevoel dateert al van haar jeugd.

Greetje zegt: “De Dorpskerk is ook een beetje van mij, omdat ik mij er

Huwelijk in 1967

sterk mee verbonden voel. Als kind ging ik er met mijn ouders heen, later catechisatie, belijdenis, zondagsschool en de jongerenkerk. Toen ik 24 jaar was ben ik er getrouwd (2 maart 1967). Nu woon ik weer in Haren en als ik voor ons fijne huis aan de Torenlaan sta zie ik de prachtige kerk in de verte! Veel herinneringen en voor mij heel bijzonder!”

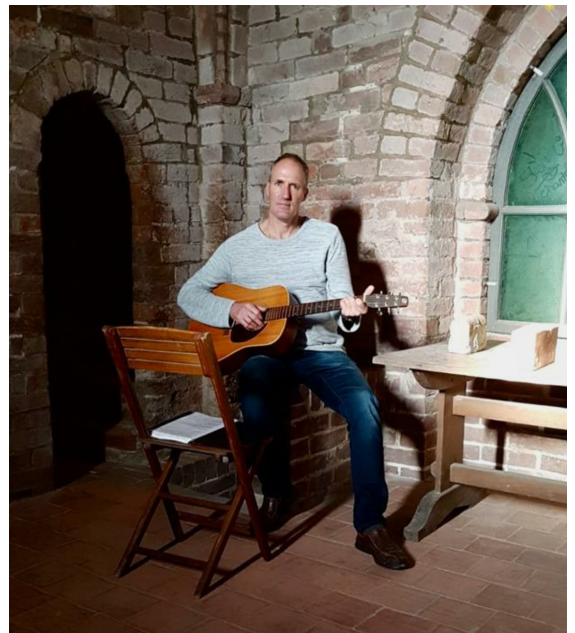
Zo ziet zij de kerk nu als ze de deur van haar huis uitkomt

Johannes van Timmeren ervaart de Dorpskerk als een prachtige, intieme concertzaal. Maar er is méér dat hem bindt.

Hij is troubadour en zingt eigen werk, maar ook repertoire van anderen, zoals Leonard Cohen. Johannes van Timmeren uit Haren trouwde in deze kerk met zijn

Annie in 1988. Nu komt hij hier nog steeds en beklimt dan de trappen van de toren om daar met zijn gitaar plaats te nemen. In alle rust zingt en speelt hij nummers van onder anderen Boudevijn de Groot en Ede Staal. "Binnenkort zet ik ze op cd", belooft hij.

Johannes van Timmeren in de torenkamer

Column

Wie wil de èkklèsia toespreken?

Huub van 't Hek

De goddelijke oorsprong van de mens in balans brengen met het eigen menselijk verstand. Dat is de opdracht waarvoor religieuze stromingen zich gesteld zien. Tot nu toe zijn wij daarin niet echt geslaagd. Omdat wij het niet eens kunnen worden over de goddelijke oorsprong van de mens. En omdat wij het weten hebben uitgesloten van het religieuze denken. Daarmee hebben wij het menselijk verstand uitgeschakeld.

Ter vervanging wordt de mens een vorm van geloof aangeboden. Dat is en blijft een vorm van nepnieuws. Mensen begrijpen dat en keren de handelaren in geloof de rug toe. De voorgangers zien de ledentallen van hun genootschappen stelselmatig teruglopen. Kerk en geloven is achterhaald en verleden tijd, de toekomst is aan het weten in de èkklèsia. Dat is terugkeren naar de oorsprong.

Wie lid wordt van een collectief, verklaart zichzelf dood. Dat is de

grondhouding van de gnostische wijsheidsleraar Yehoshua. Uit die dood kun je elke dag opstaan. Hij houdt ons voor: "Sta op, herinner je jezelf en stel jezelf andere doelen". Het gaat er dus om dat wij onszelf leren kennen. Het Griekse uitgangspunt van "Gnotis auton". Als wij weten wie wij zijn, kunnen wij vanuit die wetenschap dienstbaar zijn aan de gemeenschap waarvan wij deel uitmaken.

In de Griekse stadsstaat, de polis, was de èkklèsia de besluitvormende vergadering. Elke ingezetene van boven de twintig jaar had toegang tot de èkklèsia. Als de vergadering was geopend, stelde de leider van de èkklèsia de standaard vraag: "Wie wil de èkklèsia toespreken?". Wie wilde, kreeg het woord. Omdat elke aanwezige in elk opzicht de volstrekt gelijkwaardige was van alle overige aanwezigen. Vervolgens werden standpunten en argumenten uitgewisseld. Indien nodig werd er een besluit genomen.

Vergelijk de èkklèsia van toen met de kerkgang nu. Waarom hebben wij van onze bijeenkomsten zo 'n dodelijk collectief gemaakt? Wie daaruit wil opstaan, wordt behandeld als een paria. Waarom hebben wij van de gnostische wijsheidsleraar een veel te hiërarchische godenzoon gemaakt? Waarom behandelen wij de metaforen van de gnostische wijsheidsleraar als ware het een vorm van journalistieke verslaglegging? Waarom hebben wij het weten verruild voor het geloven? Waarom hebben wij de kennis over onszelf ingewisseld voor de hiërarchie van wereldvreemde mensen?

De goddelijke oorsprong van de mens in balans brengen met het eigen menselijke verstand. Die opdracht nemen wij vanaf vandaag ter harte.

Wie wil in de Dorpskerk de Harense èkklèsia toespreken?

“Mag ik terugkomen?”

Hoe Sinterklaas thuiskwam in de Dorpskerk

Door Hein Bloemink

Sint Nicolaas, Bisschop van Myra, heeft in 2014 wel even gearzeld. Zou hij de hoeders van de Dorpskerk (Nicolaïkerk) durven vragen of hij eenmalig mocht terugkeren naar het godshuis, dat toch ooit ook een beetje hem toebehoorde?

Als je al zo oud bent wordt het steeds gemakkelijker om schroom van je af te werpen, hoe tegenstrijdig dit ook mag lijken. Dus enkele jaren geleden voegde Sint Nicolaas de daad bij het woord: hij stuurde een brief aan de koster en vroeg of hij op een zaterdag in november de kerk mocht gebruiken voor een massale audiëntie voor Harense kinderen. Naar hij later heeft gehoord had deze aanvraag de kerkenraad enigszins verrast. Die oude bisschop plaatste de bestuurders voor een dilemma, want moet je een kerk nu wel beschikbaar stellen voor een kinderfeest? Hoe de discussie precies verliep zullen we nooit weten, maar het antwoord was een volmondig ‘ja’ en dat werd aan Sint Nicolaas meegedeeld.

Ontroerd

Hij was weer welkom. Eerlijk is eerlijk, hij had niet anders verwacht, want de Dorpskerk was tot de Reformatie in 1594 immers een rooms-katholiek baken in Haren. Sint Nicolaas was er in die tijd bij wijze van spreken kind aan huis. Dus ontroerd was hij wel toen hij op die kille zaterdag in november weer

‘thuiskwam’ in zijn kerk. Met bestraande ogen zag hij hoe dominee Rudolf Oosterdijk de zware kerkdeur voor hem opende en hem met gespreide armen tegemoet trad. “Van harte welkom in onze kerk”, sprak hij, waarna hij op snedige wijze knipoogjes gaf naar de katholieke tijd van weleer. Wat hij feitelijk wilde zeggen: Sint Nicolaas, welkom thuis.

Vlekken

Niet lang daarna zat Sint Nicolaas in het koor op zijn troon, geflankeerd door Pieten. De orgel-Piet speelde op het Hinsz-orgel deuntjes die niets te maken hadden met psalmen of cantates, maar veeleer met schoentjes en kapoentjes. Meer dan zeshonderd kinderen hebben die dag de kerk bezocht en de dominee moet zich hebben afgevraagd waarom hem dat nog nooit was gelukt. De koster hield een oogje in het zeil, want zoveel

kinderen op de houten vloer kon wel eens vlekken geven. En dat gebeurde ook. Maar doordat iedereen een bepaalde ontroeringervaarde door dit eerste Sint Nicolaasfeest in de Dorpskerk deed niemand moeilijk.

Huiskamer

Sinds die keer is Sint Nicolaas met zijn gevolg (op een enkele uitzondering na) ieder jaar in november teruggekeerd naar de Dorpskerk. Opgeteld hebben duizenden kinderen en hun ouders zich gehoorzaam opgesteld in rijen, geduldig wachtend op een woordje en een hand van de Sint. Zonder het te beseffen hebben ze ervaren dat de Dorpskerk zoiets is als de huiskamer van Haren. En of het nu de stille aanwezigheid was van God of juist het rumoer van Sint Nicolaas dat hen toen heeft betoverd, zal niemand weten. Is ook niet erg. Het is de ervaring die telt.

Jeugd en de Dorpskerk

Kinderen krijgen alle ruimte. Dat blijkt uit dit verhaal van Karel Holen, coördinator kindernevendienst en Gratia Apoll, jeugdouderling

Op zondag hebben de kinderen een speciale plaats binnen de kerkdienst. Na eerst een verhaal gehoord te hebben van de predikant, gaan de kinderen met een aangestoken kaarsje (in de vriendenkring) naar hun eigen kindernevendienst. Tijdens de kindernevendienst is er ook voor de allerjongste kinderen oppasdienst.

Tijdens de kindernevendienst wordt een verhaal verteld uit *Kind op Zondag* en wordt er een werk/knutselstukje gemaakt dat aansluit op de schriftlezing in de kerkdienst. In de coronaperiode werd er geen kindernevendienst gehouden, maar hadden de kinderen een zondagsschool in Ons Centrum. Zodra de collecte rondgang in de kerk start komen de kinderen uit de nevendienst terug in de kerk, zodat iedereen met de zegen naar huis gaat. De kindernevendienst wordt gegeven aan kinderen van de basisschoolleeftijd.

De kindernevendienst wordt verzorgd door een groep vrijwilligers uit de Dorpskerk, de meesten met kinderen in deze leeftijdsgroep. Als het kind de basisschool verlaat neemt het ook afscheid van de kindernevendienst en krijgt het een gevulde rugzak mee voor de toekomst.

De kinderen van de kindernevendienst worden ook betrokken bij

de Palmpasenviering. De kinderen trekken dan in een lange stoet door de kerk met hun mooi versierde Palmpasenstokken. Op paasmorgen helpen de kinderen mee een kruis te versieren met narcissen (als paastrompet). In de maand december hebben de kinderen het erg druk, want er wordt dan hard gewerkt aan een prachtig kerstspel dat ze op Eerste Kerstdag in de kerk opvoeren. Na deze kerstviering gaan alle kinderen met een cadeautje naar huis.

Er worden nog veel meer jeugdactiviteiten georganiseerd, maar die vinden plaats in samenwerking met de stichting Aan Boord. Aan Boord wil er zijn voor alle jongeren die samen met anderen hun geloof willen beleven. Al meer dan 50 jaar zet het Christelijk Jeugdwerk Haren zich in voor de jeugd. Ruim 65 enthousiaste

vrijwilligers organiseren in verschillende commissies een breed scala aan activiteiten waaronder de oppasdienst, kindernevendienst, clubwerk, Teenspirit, en jeugdsoos 't Vooronder.

Wilt u meer weten over het jeugdwerk bezoek dan eens de website van de Dorpskerk of de Gorechtkerk, hier vindt u de meeste actuele informatie.

Knutselen in de consistorie van de Dorpskerk

Dorpskerk Haren: kerk te midden van kerken

Friso Bavinck onderzocht de plaats van de Dorpskerk te midden van de andere kerken in Haren

Weet u hoeveel kerken de (voormalige) gemeente Haren telt? Tien!! De oudste papieren heeft de Dorpskerk en nu haar 800-jarig bestaan wordt gevierd, kunnen die andere negen kerken dat een beetje meevieren: hun ontstaansgeschiedenis raakt er-

gens op de tijdlijn de kerk die ooit in het hart van Haren is gesticht. Reden genoeg om deze kerkgenootschappen aan het woord te laten. Zij vertellen wat hun relatie anno 2021 is met de Dorpskerk en maken duidelijk wat de eigen identiteit is. Het

hoogtepunt van de viering van het 800-jarig bestaan vindt op zondag 15 mei 2022 plaats. Wat zou het mooi zijn als dan niet alleen de Dorpskerk maar ook alle andere kerken bomvol zitten.

Nieuw Apostolische Kerk Bamshorn

Toen in de jaren vijftig van de vorige eeuw enige nieuw-apostolische kerkleden naar Haren verhuisden, kwamen ze in een woning bijeen. In 1960 kochten ze een vergaderruimte aan de Meerweg, en in 1980 werd onze huidige kerk aan de Bamshorn gebouwd en in gebruik genomen. Net buiten het centrum van Haren, maar nog steeds onder de klokslag van de Dorpskerk.

Ónze Dorpskerk eigenlijk, want zo mag de oudste kerk van ons dorp toch wel worden aangeduid? Een plek waarin en waaromheen met alle dorpsgenoten de doden wor-

den herdacht en de bevrijding gevierd, een plek waar vaak de deur voor iedereen open staat, en waar gelovigen worden uitgenodigd voor gezamenlijke activiteiten als Week van het Gebed en de vieringen in de Stille Week, waar de laatste jaren ook Nieuw-Apostolischen in participeren. Tijdens die beide laatste gelegenheden is het altijd weer positief te duiden dat er wederzijdse waardering en zelfs bewondering in de gesprekken doorklinkt.

Wij feliciteren de Dorpskerkgemeente (en alle Harenaars) met het 800-jarig bestaan, wensen jullie een goede toekomst en een denkwaardige viering in mei 2021

om dit heugelijke feit te gedenken. En, om maar eens een historisch verantwoord en oudere vertaling uit Psalm 134 te citeren: "Dat 's HEREN zegen op u daal"!

Bamshorn 4. 9751 BX Haren;
www.nak-haren.nl

Christelijk Gereformeerde Kerk/ Nederlands Gereformeerde Kerk De Hoeksteen

Voor wie er wel eens langskomt, zal het niet onopgemerkt zijn ge-

bleven. Twee jaar geleden is de Hoeksteen ingrijpend verbouwd en tegenwoordig wordt de buitenkant gekenmerkt door zijn rode kleur. Zichtbaar zijn als kerk in de buurt, was de achterliggende gedachte, net zoals de Dorpskerk. De Hoeksteen is een jonge kerk met 370 leden, hiervan zijn er 170 in de leeftijd van 0-18 jaar. Er wordt dan ook veel aandacht besteed aan jeugdwerk, waarvoor ook met andere kerken in Haren wordt sa-

mengewerkt.

Een verschil met de Dorpskerk is dat de Hoeksteen geen op zichzelf staande gemeente is, maar samen met twee kerken in de stad Groningen één geheel vormt met totaal zo'n 2000 leden. De Hoeksteen is hierin een combinatie van de Christelijke Gereformeerde Kerk en de Nederlands Gereformeerde Kerk. Bij activiteiten waar meerdere kerken vanuit Haren aan mee-organiseren, zoals de dagelijkse

overdenkingen tijdens de Stille Week voor Pasen, werken de leden en dominees van de Dorpskerk en de Hoeksteen samen. Als kerk willen wij een gemeente

van Jezus Christus zijn en richten we ons op Gods liefde. Onze visie omvat de kernbegrippen geloven, groeien en getuigen.

P. Wieringaweg 2. 9751 CN Haren;
www.dehoeksteen.com

Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt De Ontmoetingskerk

Vergeleken met de gemeente van de Dorpskerk zijn wij vrijgemaakt gereformeerden een piepjonge club. Dat kunt u vermoeden wanneer u langs ons relatief nieuwe kerkgebouw aan de Sterremuurweg wandelt. Als kerkgenootschap hebben wij niet lang geleden ons zeventig jaar bestaan gevierd. Dan heeft onze achthonderd jaar oude Dorpskerk toch wel veel oudere papieren. Toch zien wij de Dorpskerk nog altijd als onze 'moederkerk'. Ook al is er spijt over

zo veel afsplitsingen in de loop van de jaren, er is veel wat ons nog met elkaar verbindt. Zo zijn wij één in het geloof in Gods oneindige liefde voor ons mensen. Dat is verbeeld in het glas-in-loodraam in onze kerkzaal. Centraal staat het kruis, de komst van Christus in deze wereld. Daaraan denken wij met Kerst. Daarachter de opkomende zon. Dat staat voor Christus' opstanding. Met Pasen gedenken wij dat. In de verte gloort het nieuwe Jeruzalem. Het eindpunt van onze levensreis. Dan zijn wij weer één in gemeenschap met onze Schepper.

Het zijn de kernpunten van ons geloofsleven. Wilt u er meer van weten, kom 's zondagsmorgens langs. Wij vertellen graag van de hoop die in ons leeft.

Sterremuurweg 4, 9753 AV Haren;
www.ontmoetingskerkharen.nl

Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt Onnen

Onnen ligt tussen Haren en Noordlaren. Een dorp met nog geen 1000 inwoners, dat in kerkelijk opzicht eeuwenlang onder Haren viel. Eind 1934 werd de kerk aan de Mottenbrink geopend. Tot pakweg 25 jaar geleden waren er maar liefst drie kerken in Onnen: de Hervormde Kapel aan de Dorpsweg, de Gereformeerde Kerk (synodaal) aan de Bakkerweg en de Gereformeerde kerk (vrijgemaakt) aan de Mottenbrink. Alleen de laatste kerk

bestaat nu nog. Maar, zoals het er nu voorstaat, gaat ook de vrijgemaakte kerk door afname in leden-tal aan het eind van dit jaar, 2021, haar deuren sluiten en fuseren met de Ontmoetingskerk in Haren. Dit betekent natuurlijk niet dat er in Onnen geen christenen meer wonen. Zeker niet! In Onnen wonen juist veel christenen. Ze behoren tot een bonte verzameling van kerken in de regio, o.a. de eeuwenoude Dorpskerk in Haren.

De leden van onze gemeente zijn heel gewone mensen: we bestaan uit gezinnen en alleengaanden, ouderen, jongeren en kinderen. We horen er allemaal bij. Ieder van ons heeft zijn/haar eigen levensverhaal, maar samen vormen wij een hechte kerkgemeenschap, verbonden in Jezus Christus, de redder

van de wereld. Met vallen en opstaan proberen wij ons geloofsleven vorm te geven. Elke zondagmorgen is er een kerkdienst, die ook online te volgen is via onze website. Door de week zijn er cursussen, bijbelstudiegroepen en jeugdactiviteiten. Als gezamenlijke opdracht zien wij: leven voor God en geven om mensen. Omdat we graag kerk in en voor het dorp willen zijn, organiseren we, bijvoorbeeld met Kerst, een samenzangavond voor het hele dorp. Wanneer mensen ondersteuning nodig hebben, geestelijk of materieel, staan wij klaar om de helpende hand te bieden. Iedereen, die met ons wil meedoen, is van harte welkom!

Mottenbrink 22, 9755 PR Onnen;
www.gkvonnen.nl

Nicolaasgemeenschap van de Heilige Nicolaaskerk

800 jaar Dorpskerk, hoe bijzonder is dat? Enorm bijzonder wat ons betreft. Aanvankelijk was de Dorpskerk RK, gewijd aan de Heilige Nicolaas, wat een connectie met 'onze' Nicolaaskerk heeft opgeleverd die tot vandaag de dag stand houdt.

Ondanks de opheffing van de Raad van Kerken Haren vindt een tweetal initiatieven nog steeds doorgang. Het inzamelen van oud papier door de Stichting Oud Papier Haren, waarmee goede doelen gediend worden, is nog steeds een wekelijks gebruik. De container staat bij de Nicolaaskerk. Periodiek bepalen we in gezamenlijkheid welke goede doelen we gaan steunen. Daarnaast wordt nog steeds jaarlijks in november een Oecumeni-

sche viering bij ons in de Nicolaaskerk gehouden. Deze viering wordt altijd zeer goed bezocht, zelfs digitaal in coronatijden!

De Dorpskerk en de Nicolaaskerk delen nog een connectie, in de persoon van Ger van der Werf. Ger is namelijk praeses van de Kerkenraad van de Hervormde gemeente Haren-Onnen en in de Heilige Nicolaaskerk is Ger organist van het Nicolaaskoor. Van 1991 tot 2015 was hij de dirigent van de Schola Cantorum Haren, die in de Heilige Nicolaaskerk Gregoriaanse gezangen ten gehore bracht.

Voor Kerstmis 2019 organiseerden de kerken van Haren de Lichtjes-tocht. Ondanks de stromende regen was het warm van de mensen, die genoten van alle lichtjes, van de wandeling en van de kennismaking met de verschillende kerken.

Een fantastisch initiatief, dat, in de post-corona dagen, weer opnieuw doorgang zou moeten krijgen. Wij wensen de Dorpskerk een prachtige '800 jaar Dorpskerk Haren' viering toe en hopen op nog vele jaren fijne samenwerking.

Irenelaan 4,9752 LS Haren;
<https://www.hildegardparochie.nl/gemeenschappen/nicolaasgemeenschap>

Protestantse Gemeente Noordlaren- Glimmen

Herkennen en vasthouden

Haast even oud moeten we zijn – dat valt te lezen uit de monumenten van wie ons voorgingen. Zouden Haren en Noordlaren elkaar de loef hebben willen afsteken met een fraaie kerk van hardgebakken steen, de nieuwste ontwikkeling destijds? Of waren we veeleer

Bartholomeuskerk Noordlaren
Lageweg 45

noabers, amper anderhalf uur gaans verwijderd van elkaar? Ongetwijfeld stond de wens voorop een heiligdom te stichten, onaanastbaar voor rot en vuur. En zie: we staan nog overeind. Pest noch oorlog heeft ons van de kaart geveegd. Onze geschiedenis verbond zich met de Reformatie en als volk van de Heer zochten we onze eigen weg in het craquelé van het protestantisme.

Vertrouwen we erop dat het vanzelf zo door zal gaan? Of vraagt het exploiteren van onze schat een andere koers in deze nieuwe tijd? Vraagt de stem die ons nog rest een hernieuwd verbond misschien? Een oecumene die details te boven gaat en diversiteit begroet in partnerschap?

Dat een toekomst van hernieuwde bloei voor ons is weggelegd! Waar in de wereld warm verwelkomt wat heilzaam is voor iedereen en wat wij kwistig mogen strooien. Dat wij elkaar mogen herkennen en vasthouden als verschillende delen van het ene Lichaam dat gegeven is. Kome wat komt.

www.pkn-ng.nl

De Trefpuntkerk Glimmen
Nieuwe Schoolweg 5

Doopsgezinde Gemeente Haren

Al 800 jaar is de Dorpskerk gelegen op het hoogste punt van dit noordelijke gedeelte van De Hondsrug. Veilig voor het water van de Drentsche Aa en de Hunze. Al ver voor de Reformatie, kwamen in de kerspeldorpen Midlaren, Noordlaren en Haren, mensen tezamen in hun kerken. Tijdens het 850-jarig bestaan van de toen nog zelfstandige burgerlijke gemeente Haren is dit destijds gevierd met een kerkenpad-route. De kerken in de gemeente Haren hadden hun deuren opengezet voor bezoek. Uiteraard maakte ook het kleine (en oude) kerkje van Noordlaren deel uit van deze route omdat het dorp Noordlaren tot de gemeente Haren behoorde. Ook de Doopsgezinde Gemeente aan de Nieuwe Stationsweg stelde haar gebouw open voor bezoek.

De doopsgezinde traditie is ontstaan aan het begin van de Reformatie zo rond 1525 als een protestbeweging tegen misstanden in de rooms katholieke kerk. 'Niet de leer maar de Heer' moest weer centraal staan. De Doopsgezinden zijn één van de oudste protestantse geloofsgemeenschappen in Europa. Ze hebben vanaf het begin van hun ontstaan de kinderdoop afgeschaft.

Als volwassene word je geheel vrijwillig, op je eigen geformuleerde geloofsbelijdenis, gedoopt. Door toename van Doopsgezinden in Haren is zestig jaar geleden besloten tot een zelfstandige gemeente zodat men niet naar Groningen hoefde te reizen.

De kerkenpad-route, bij het vieren van het 850 jarig bestaan van de gemeente Haren, was een goed initiatief om elkaars geloofstraditie te leren kennen. Het heeft ertoe

geleid dat er in de veertigdagentijd in de Dorpskerk oecumenische vespers werden gehouden. Ook was er interactie door het 'vrijdagavondgebed'. Het is daarom best bijzonder te noemen, dat twee oude kerkgenootschappen zo in één dorp aanwezig zijn. 800 jaar is de Dorpskerk ononderbroken een plek geweest voor geloof en leven. En dat is een felicitatie waard.

Nieuwe Stationsweg 1,
9752 LS Haren;
www.dgharen.doopsgezind.nl

Vereniging van Vrijzinnige Protestantengroningers, kern Haren: 'Het Witte Kerkje'

In Haren staan we bekend als 'Het Witte Kerkje', staande aan de Jachtlaan op de hoek van de Oude Hoflaan. Kort voor de Tweede Wereldoorlog gebouwd voor de Vereniging van Vrijzinnige Hervormden in Haren. Deze gemeente houdt nog altijd kerkdiensten in deze kerk. Alleen is er in de loop van de tijd een en ander aan de organisatie veranderd. Zo is de gemeente eind jaren '60 een Buitengewone Wijkgemeente van de Hervormde Gemeente Haren geworden terwijl ook de vereniging bleef bestaan. De predikanten maakten deel uit

van de Centrale Kerkenraad, enkele waren daar ook voorzitter van. Er werd gepubliceerd in 4-Luik, het gezamenlijke kerkblad, en ook gemeenteleden van Hervormd Haren wisten soms het Witte Kerkje te vinden. Ook in de Raad van Kerken werden met Hervormd Haren en ander gemeenten gezamenlijke projecten opgezet.

In 2008 ging de vereniging op in de VVP-Groningen en functioneert daarbinnen als 'de kern Haren'. Na het vertrek van ds. R.J. Immink in 2017 werd de Buitengewone Wijkgemeente opgeheven en verviel de officiële relatie met Hervormd Haren en de PKN. Maar onze huidige pastoraal werker, mevrouw G.F.Huis, maakt wel deel uit van

het Convent van PKN-predikanten, we publiceren in 4-Luik en nog altijd zijn er leden van Hervormd Haren die het Witte Kerkje weten te vinden.

Jachtlaan 11, 4322 EE Haren;
www.vrijzinnig.nl/groningen/kernen/haren.html

Gereformeerde kerk Haren-Onnen: Gorechtkerk

Hervormde Dorpskerk 800 jaar!
Van harte gefeliciteerd met zo'n respectabele leeftijd en nog steeds in het centrum van het dorp Haren dat bruist van leven! Winkels en publiek, activiteiten voor de kerk op het kerkplein, maar ook in de kerk. Steeds levendig gehouden, ondanks perioden van stilstand, een kerkgebouw dat veel heeft meegeemaakt in oorlogen en moeilijke tijden.

De Gereformeerde Gorechtkerk verderop in de Kerkstraat, - vroeger heette dat gedeelte de Witlatensteeg naar de witgeschilderde hekjes rond de erven -, verheugt zich in de belangstelling die de Hervormde Dorpskerk geniet.

Ontstaan uit 'weglopers' uit de Hervormde Gemeente, die in 1852 een eigen gemeente wilden, weg van de toen sterk gereguleerde gemeente die natuurlijk in het begin haar weerslag had op het kerkzijn. Sinds Wereldoorlog II is een samenwerking ontstaan op basis van gelijkheid en samen kerkzijn. En we doen veel samen: de diaconieën hebben een samenwerkingsverband, de jeugd wordt gezamenlijk bediend, ook het ouderenwerk doen we samen. We vieren samen de startdienst bij een nieuw seizoen, hebben als besturen Kerkenraad en College van Kerkrentmeesters regelmatig contact met elkaar en helpen mee de Dorpskerk door de week open te houden. Kortom, de samenwerking die er vroeger niet was – soms waren er 'Hoekse en Kabeljauwse twisten' -

is steeds uitgebreider geworden. Dat er nog vele jaren een Dorpskerk mag zijn.

Kerkstraat 14
9751 BD Haren
www.gorechtkerk.nl

Hervormde Gemeente Haren-Onnen: Nicolai- of Dorpskerk

De Dorpskerk werd zo'n 800 jaar geleden gebouwd als centraal gebouw voor de gemeenschap eromheen. Er zijn daarna in Haren nog

vele kerken bijgebouwd en soms ook weer gesloten. In al die kerken wordt het Woord gelezen, wordt het brood gebroken en de wijn gedronken, wordt de lofzang gezongen. In elk van die kerken vond een geloofsgemeenschap haar thuis met vaak een eigen stijl en eigenaardigheden.

Maar de tijd heeft niet stil gestaan en er is ook het één en ander veranderd. Meer dan vroeger is er in onze tijd ruimte gekomen voor vragen en aarzelingen, vanzelfsprekendheden staan minder in beton gegoten. Daarmee ontstaat óók ruimte voor ontmoetingen tussen mensen van verschillende (kerkelijke en niet-kerkelijke) achtergronden.

We zoeken elkaar op bijzondere

momenten op: sinds 1949 bij de dodenherdenking op 4 mei, of op de dag waarop de MH17 werd neergehaald, of een paar jaar eerder na de rellen in het dorp.

De Dorpskerk is - met dank aan mensen uit verschillende kerken - op de middagen door de week open om zo maar even binnen te wandelen. We komen onze dorpsgenoten tegen bij lezingen en concerten, maar ook bij persoonlijke momenten als er een huwelijk of Zo blijft de Dorpskerk in verbinding met de gemeenschap om zich heen.

Kerkstraat 2
9751 BC Haren
www.dorpskerkharen.nl

Een lied van uw verwondering, dat nóg uw naam niet onderging

Liedboek lied 655:3

Ds. Jan Hommes, Classispredikant classis Groningen-Drenthe schetst de veranderende rol van de Hervormde kerk in de samenleving

De klok heeft half tien geluid. De dominee schrijdt de kerk binnen op weg naar de kansel. Hij draagt de zwarte toga, witte bef en zwarte baret, een stijlvol geheel. (Ik las dat de baret een teken is van het vrije woord, van onafhankelijkheid, dat hoort volop bij de dominee, maar dat terzijde). In zijn kielzog lopen keurig en donker geklede mannen, de kerkenraad. De eredienst begint, iedereen is stil en geconcentreerd op wat komen gaat en dat alles gaat via een vast stramen, de orde van dienst oftewel de liturgie genoemd. Zo ging het ook in de Dorpskerk, heel veel jaren. Alleen de dominee en de kerkenraad wisselden van personen en van samenstelling, maar verder gebeurde er niet veel anders dan vroeger.

Nu is de begintijd 10:00 uur, want de boeren die kerkgaand zijn hoe-

ven niet meer te melken en de beesten te voeren, dat is al gebeurd of kan later ook nog of hoeft gewoon niet, omdat ze geen boer meer zijn. Er komt een predikant binnen, niet zozeer een 'dominee', ofwel in toga ofwel in pak, met in zijn of haar kielzog een paar keurig geklede kerkenraadsleden, niet meer allemaal, niet meer donker gekleed en zeker niet alleen maar mannen. Er is veel veranderd binnen onze kerken, zo ook in Haren. De Kerkboerderij in Oosterhaar had een andere sfeer dan de Dorpskerk in het centrum, ook die verscheidenheid van nog niet zo lang geleden is weer verdwenen. En de kerkgangers zijn aanzienlijk minder in aantal geworden en niet meer zo stil en geconcentreerd op wat komen gaat. Het vaste stramen bestaat nog wel, maar heeft meer ruimte voor andere manieren van doen: muziek, jongeren, kin-

deren, toneel of andere vormen, het is allemaal mogelijk.

De dominee besteeg de kansel en leidde de dienst, begeleid door orgelspel: de organist was dienstbaar aan het werk van de dominee. De organist heeft anno 2021 een eigen plek en begeleidt nog steeds de dienst, maar heeft ook een eigen inbreng bij de voorbereiding en invulling er van. En soms speelt niet het orgel, maar een piano of doet een cantorij mee in plaats van het kerkkoor. Inderdaad, het Hervormd Kerkkoor, lang actief, doet niet meer mee, bestaat zelfs niet meer.

In onze samenleving vinden we het belangrijk dat iedereen mee kan doen en zijn of haar zegje kan doen. Mensen zijn mondiger geworden en dat geldt voor kerkleden en kerkenraadsleden evenzeer. Kinderen hebben hun eigen plek in de vieringen gekregen voor zover ze nog meedoen aan het gemeenteleven en jongeren hebben zo hun eigen manieren om betrokken te zijn.

Er is veel veranderd in de Hervormde gemeente Haren, in het bijzonder in de Dorpskerk, zoals in alle kerkelijke gemeenten. Het is een samenvoeging van meerdere gemeenten bij elkaar, zoals de Kapelgemeente van Onnen, de gemeente rondom de Kerkboerderij

Hoofdorganist Jan Harryvan

en de gemeente rondom de Dorpskerk. Het vraagt het een en ander aan lenigheid en vertrouwen om dat allemaal samen te laten functioneren. Maar vooral van binnen uit is er veel anders geworden. Was er in het verleden een behoorlijke eensgezindheid waar het ging om geloven en manieren van leven, daar is dat nu totaal anders geworden. Er is een grote mate van verscheidenheid. Velen van ons vinden dat een rijkdom, sommigen vinden dat het afbreuk doet aan het geloof.

Die verscheidenheid zit op diverse terreinen en heeft denk ik vooral te maken met het lezen van de bijbelverhalen. Ik weet dat de boekjes van prof. Labuschagne, vroeger gemeentelid in Haren, in de kerkelijke gemeente veel zijn gelezen en besproken: 'Wat zegt de bijbel in Gods Naam' en 'Gods oude plakboek' waren voor velen manieren van spreken die een geheel nieuw licht wierpen op de mogelijkheden om de verhalen te verbinden met het leven van alledag. Voor de één verwarrend, voor de ander bood het juist veel ruimte die ze nodig hadden en door sommigen ook zeer kritisch ontvangen. Die diversiteit is toegenomen, wat niet hoeft te betekenen dat de gemeenschap als zodanig daar onder lijdt. Er is veel meer aandacht en tijd gekomen voor andere zaken, zoals gezamenlijke maaltijden, koffiedrinken na de kerkdienst, openstelling van de Dorpskerk op andere momenten dan voor de viering en meer mogelijkheden om elkaar te ontmoeten. De ontmoetingen vinden niet alleen plaats met leden van de kerk, ook het dorp is na-

drukkelijker in beeld gekomen bij de kerkelijke gemeente.

Veranderingen in de samenleving gaan aan de kerkelijke gemeente, ook die in Haren, uiteraard niet voorbij. De toenemende individualisering laat ook z'n sporen na in onze gemeenschap. Mensen zijn mondiger dan eerder, maar ook eerder geneigd om voor zichzelf en hun eigenaardigheden te kiezen. Dat betekent dat er eerder en vaker wat scherpere gesprekken plaatsvinden over allerlei zaken in kerkenraad en gemeente. Het betekent ook dat mensen eerder afscheid nemen van de gemeente en hun eigen weg kiezen. Dat heeft mooie en goede kanten, maar het is ook lastiger om als gemeenschap te functioneren. Dominees, we noemen ze meer en vaker predikanten, zijn daarvoor vaak mee bepalend. Ik denk overigens dat zij altijd al behoorlijk van invloed waren op de sfeer in de gemeente. Dat is denk ik niet minder geworden, ook al zijn we minder een 'domineeskerk' dan vroeger.

Geloven is ook meer een kwestie van 'beleving' geworden. Het moet leuk zijn en er moet iets 'te beleven' zijn. Eerder ging het meer om de uitleg van de Schrift, de bijbelverhalen en lang was belangrijk wat er echt staat opgeschreven en van daaruit een zoektocht naar de betekenis. Ik denk dat wat we uitlegkunde noemen (met een wat moeilijker woord 'exegese') nog steeds van groot belang is, maar minder nadrukkelijk en uitgesproken, omdat de verbinding naar de leefwereld en het levensgevoel meer aandacht nodig heeft.

Als protestantse kerk spreken we ten principale uit dat we plaatselijk gemeente zijn, met een grote mate van zelfstandigheid, maar met elkaar verbonden in de landelijke en eigenlijk de wereldkerk. Dat betekent dat er een verbinding is tussen de verschillende kerkelijke gemeenschappen om samen kerk te zijn. De individualisering is ook op dat terrein toegenomen en dat is iets anders dan de vroegere verzuijing: dat laatste hebben we wel zo ongeveer verlaten ook al is er in Haren ook de Gorechtkerk als deelgenoot van de Protestantse Kerk. Maar een kerkelijke gemeente staat over het algemeen wel erg op zichzelf en verbindt zich niet snel met de burens als dat niet nodig is. Ik herinner mij mijn eigen komst naar de Hervormde gemeente Noordlaren-Glimmen nog goed in november 1990. Dominee Van't Lindenhout van het Witte Kerkje was onze consulent en met hem had ik contact en met Haren waren niet zo veel banden. Dat liep via de ring van hervormde predikanten en pas later via het ministerie van de Harense collega's, hervormd en gereformeerd. Ds. Emmen, ds. van der Waal en ds. Gramsbergen waren de mensen waar ik contact mee kreeg. De gesprekken die wij vanuit Noordlaren-Glimmen hadden met de Hervormde gemeente Haren waren beperkt en meestal kort: Haren had niet het gevoel dat Noordlaren-Glimmen voor hen iets kon betekenen en ook andersom werd daar eigenlijk niet echt aan gedacht.

Zo heb ik wat veranderingen genoemd in de tijd die achter ons ligt.

We kijken natuurlijk ook vooruit. Ik moest denken aan wat ik las op de website van de Protestantse Kerk Nederland een tijdje geleden.

“We leven niet in een tijdperk van verandering, maar in verandering van tijdperk.”

Dit is een citaat uit 2014 van Jan Rotmans, hoogleraar transitiekunde aan de Erasmusuniversiteit Rotterdam. Hij is geen bijbelse Jesaja, maar wat hij zegt klinkt wel profetisch. In de zin van: met een vooruitziende

blik naar de wereld kijken, hoop ontdekken door de chaos heen, contouren schetsen hoe het anders zou kunnen.

Jan Rotmans ziet namelijk hoe de wereld aan het veranderen is. Hij beweert dat we in een verandering van tijdperk zitten vergelijkbaar met de Industriële Revolutie van de 19e eeuw. Jan gelooft dat we op weg zijn naar een maatschappij 3.0: gedecentraliseerd, opgebouwd van onderaf, flexibel en met kleine netwerken – in plaats van gedomi-

neerd door bureaucratie en grote organisaties.

Hij roept op tot verandering, hij hoopt dat wij als leden van de kerk lenig en flexibel genoeg zijn om te kunnen vernieuwen en dan doelt hij op een toekomst voor kleinere geloofsgemeenschappen en het naast elkaar bestaan van oude en nieuwe manieren van geloven en leven. Een geweldige uitdaging met een vergrijzende gemeenschap, maar niet onmogelijk. Het is niet alleen ‘tel uw zegeningen, tel ze één voor één’, hoe belangrijk dat ook is. Het is ook niet stilstaan bij ‘wat de toekomst brengen moge’, hoe wezenlijk het ook is dat wij niet alles uit onszelf kunnen bepalen, maar ook moeten kunnen ontvangen. Het is ook volhouden ‘een lied van uw verwondering, dat nóg uw naam niet onderging, maar weer opnieuw geboren is uit water en uit duisternis’.

Ger van der Werf, foto van Reinier Treur, Bureau Bijschrift

Niet alleen op zondag en niet alleen voor gemeenteleden!

Dit mag het motto zijn van veel activiteiten die vanuit de gemeente rondom de Dorpskerk, in nauwe samenwerking met de gemeente van de Gorechkerk en andere kerken worden opgezet.

Op een paar meer ongedwongen ontmoetingen waar vooral ouderen aan mee doen laten we de schijnwerper vallen.

Ontmoetingsmorgens

Al vanaf het moment dat, in de jaren '70, de eerste huizen in de wijk Oosterhaar werden opgeleverd zijn gemeenteleden van Dorpskerk en Gorechkerk er op uit getrokken om huis-aan-huis met buurtgenoten

kennis te maken. In de nieuwbouwwijk was veel behoefte aan onderling contact tussen al die nieuwe bewoners. In die tijd zijn de “Ontmoetingsmorgens” ontstaan, en ze werden een begrip!

Na de beginjaren werd dit vooral een activiteit voor ouderen, eerst gehouden in de Kerkboerderij, maar toen die werd gesloten ging het verder in Ons Centrum, het wijkgebouw achter de Dorpskerk

(aan 't Clockhuys vast gebouwd). Iedere woensdagmorgen, tussen half 10 en half 12, biedt de organisatie een afwisselend programma: een spelletjesmorgen, een boeiende lezing met wat dia's, een muzikale bijeenkomst waarop lekker meegezongen kan worden met oud-hollandse liedjes... noem het maar op. Een flinke groep vrijwilligers maakt zowel het vervoer naar Ons Centrum mogelijk, als de

ontvangst op zo'n ochtend met een lekker kopje koffie of thee en een hoop gezelligheid. Zo'n 60 ouderen vanuit allerlei achtergronden en van beiden kanten van "het spoor" weten wekelijks de bijeenkomsten te vinden.

Proeftijd

Eens per maand is het op vrijdagavond zo tegen half 6 's middags een drukte van belang in Ons Centrum. Door vrijwilligers is een lekkere maaltijd gekookt, speciaal bedoeld voor mensen die normaal

gesproken alléén aan tafel zitten. Heerlijk, om je eens te kunnen laten bedienen en elkaar rondom de maaltijd te ontmoeten. Maandelijks zijn er zo'n 40 deelnemers, die een beperkte bijdrage voor de kosten betalen - maar de ongedwongen sfeer en de gezelligheid is onbetaalbaar.

Na Corona weer verder

Natuurlijk heeft ook voor dit soort activiteiten het afgelopen jaar Corona (bijna letterlijk) roet in het eten gegooid. Maar de vrijwilligers én de

bezoekers staan alweer te popelen om zowel Ontmoetingsmorgens als Proeftijd, maar ook andere bijeenkomsten door-de-week, weer van start te laten gaan. En natuurlijk: de tijd dat de gemeente dat alleen voor 'eigen kerkmensen' organiseerde ligt al lang achter ons. Zodra het kan is ieder weer welkom.

Informatie over de herstart en over mogelijkheden je op te geven zijn te vinden op de website van de hervormde gemeente:

www.dorpskerkharen.nl

Dorpskerk in Harense huizen

De Dorpskerk van Haren zit niet alleen in de harten van veel Harenaars, maar hangt ook bij hen thuis aan de wand.

Dineke Mulder woont aan de Poorthofsweg en stuurde ons deze foto van een oude gravure die zij in haar bezit heeft. Ook hier zien we een dorpsgezicht van vóór 1914.

De gravure is vermoedelijk een ingekleurde

versie van die in A.J. van der Aa, *Ons vaderland en zijn bewoners* (1857), zie pagina 12.

Zoals in de gang van de bekende boerderij De Laankamp aan de Rijksstraatweg. Daar woont Henk van Hemmen met zijn gezin. Deze tekening hangt daar al heel lang aan de wand en Henk weet niet precies hoe deze in het bezit van de familie is gekomen. Een mooie potloodtekening van de (ons) onbekende kunstenaar Romke Faber.

Het werkje is gedateerd op 1914, kort voordat de stompe spits en de lompe steunberen werden vervangen, zie blz. 20.

Agenda

Onderstaande activiteiten vinden plaats in de Dorpskerk te Haren, tenzij anders vermeld. De zondagmiddagconcerten worden verzorgd door de Stichting Dorpskerkconcerten, zie pagina 25.

Het is nog niet bekend of er beperkende maatregelen gelden, ook zijn alle data nog niet 100% zeker. Actuele informatie kunt u vinden op de website

www.dorpskerkharen.nl/800jaar.

Informatie over alle activiteiten, zoals de kerkdiensten, vind u op de websites van de kerken, zie pagina 44 - 48.

2021

- 3 oktober** Zondagmiddagconcert: **Else-Linde Buitenhuis**, sopraan; **Eline Bergmann**, piano
15.30 uur Lyrisch duo met melancholisch en uitbundig programma van Fauré tot Strauss
- 21 november Orgelconcert 250 jaar Hinsz-orgel door **Sietse de Vries**
20:00 uur
- 28 november Zondagmiddagconcert: **Tobias Borsboom**, piano. Pianist met een 'juweel van een toucher' speelt werk van Schubert, Debussy en Liszt
15.30 uur
- 2 december Presentatie boek ds. **Rudolf Oosterdijk** (datum onder voorbehoud)
20:00 uur

2022

- 13 februari Zondagmiddagconcert: NNO-trio met o.m. **Sergei Bolotny**, viool
15.30 uur Virtuoso spelend ensemble; goede wijn behoeft geen krans
- 20 maart Zondagmiddagconcert: **Helikon-strikkwartet** met o.m. Lotus de Vries, altviool
15.30 uur Prachtig spelend jong ensemble met muziek van Fanny Mendelssohn tot heden daags
- 23 maart Lezing ds. **Rudolf Oosterdijk**: "Ruimte en Katholiciteit"
20:00 uur
- 21 april Lezing **Eppo van Koldam**: "De relatie van de kerk met de burgerlijke gemeente"
20:00 uur In Ons Centrum, achter de Dorpskerk
- 24 april Zondagmiddagconcert: **Jubileumconcert Dorpskerk 800**
15.30 uur **Wishful Singing**, vocaal ensemble, internationaal vermaard met ontroerende religieuze muziek, van Gregoriaans tot ...
- 14 mei **Middeleeuws festival in en rond de Dorpskerk**
12 - 17 uur
- 15 mei **Oecumenische Jubileumdienst**
15:00 uur
- 24 sept **Cantatedienst 250 jaar Hinsz-orgel**
20:00 uur

Sponsoren

Dit blad is mede tot stand gekomen met financiële steun van onderstaande sponsors.

Gemeente Groningen

Emmaplein Foundation

Drukzo

Stichting J.B. Scholten-
fonds & H.S. Kammin-
gafonds

Moraal 4 Infra

GasTerra

Kerken in de voormalige
gemeente Haren

Colofon

Dit blad is een éénmalige uitgave ter gelegenheid van het 800-jarig bestaan van de Dorpskerk te Haren.

Het blad is gemaakt door de *Commissie 800 jaar Dorpskerk* onder verantwoordelijkheid van de Hervormde Gemeente Haren - Onnen in samenwerking met alle kerken uit de voormalige gemeente Haren.

De redactie stond onder leiding van Hein Bloemink.

Naast de huis-aan-huis bezorging in de voormalig gemeente Haren is het blad - zolang de voorraad strekt - te verkrijgen bij het Gemeentehuis van Haren, Boekhandel Boomker en alle kerken.

Vanaf half september kunt u een digitale versie van het blad vinden op www.dorpskerkharen.nl/800jaar

Eventuele vragen of opmerkingen over het blad kunt u sturen naar info@dorpskerkharen.nl of naar:

Hervormde Gemeente Haren-Onnen
Commissie 800 jaar Dorpskerk
Kerkstraat 2
9751BC Haren Gn

Commissie 800 jaar Dorpskerk

Gratia Apoll - Boekhoudt
Jolien Berendsen-Prins
Joke Emmelkamp
Roelof Rabbers
Jan Derk Sluurman
Ds. Arlette Toornstra (voorzitter)

Redactie

Hein Bloemink (hoofdredacteur)
Roelof Rabbers
Rolf van der Woude

Uitvoering

Roelof Rabbers (vormgeving)
Drukzo (drukwerk)

Haren Gn, september 2021

